

Bir İktidar Pratiği Olarak Militarizm

İSMET PARLAK - ERDEM KAFTAN

Modern çağın “ideolojisi” olarak militarizm, askeri değer, norm, kural, bakış açısı, pratik, yaklaşım ya da düşünme biçimlerinin ‘yüceltilerek’ gündelik yaşamın pek çok alanına sirayet etmesini ve bu yolla toplumsal ve politik yapının biçimlendirilmesini hedefleyen bir “zihniyettir” (Belge, 2012: 125, 147-150; Altınay, 2009: 144; Altınay, 2005: 352). Bu nedenle yalnızca savaş, şiddet ve askeri yapıların yüceltilmesi anlamlarını içermekle kalmaz, cinsiyetçilikten milliyetçi ideolojik söyleme kadar pek çok ayrımcılık biçimiyle iç içe geçmiştir. Militarist zihniyet, şekillendirdiği sivil yaşamı “ikincil bir konuma” geriletmişti gibi, yurttaşlar arasında da “hiyerarşik bir ilişki” (Altınay, 2003) geliştirir. Hiyerarşik ilişkide ast konumunda yer alan birey, emir-komuta zincirinde hareket eden, “can veren, kan döken”, öldürmeyi meşru, ölmeyi “kutsal” addeden, kendisini gerektiğinde “feda eden” (Altınay, 2009: 144, 160), yurttaşlık görevlerini bireysel haklarının önüne yerleştiren, sorgulama yetisini büyük ölçüde terk etmiş bir varlıktır. Bu birey “kolektif şiddeti ve şiddet araçlarına başvurmayı kategorik olarak reddetmeyen her türlü düşünce geleneğine ve eyleme eklenilebilir” (Öztan, 2014: 7). Böylesi bireylerden oluşan bir toplumsal yapıda türlü “değerlerin bütün insanlığı kapsayan tartışılmaz değerler olarak sunulması” ve yurttaşlardan bu değerler manzumesine “uygun davranmalarının talep edilmesi” kuvvetle muhtemel olacaktır. Doğru ve/ya yanlışa dair kesin hükümleri nedeniyle militarizm, Çayır’ın (2005: 139) belirttiği üzere, aslında bir tür “akıl tutulmasıdır”. Egemen olanın geliştirdiği çözüm dışında farklı yollar aranması anlamsız ve gereksiz görüleceğinden, aslında politik alana/olana da çok fazla yer bırakılmaz. Sözü edilen bu olumsuzlukların somutlaşması adına militarist zihniyetin, normalleşerek sorgulanmaz (Altınay, 2005: 359) kılınması, diğer bir deyişle ideolojik aygıtlar dolayısıyla yeniden üretilerek hegemonik bir düşünme

biçimine dönüştürülmesi gerekir. Tam da bu hususta Alfred Vagts'ın¹ “*militarizmin savaş zamanından çok barış zamanında geliştiği*”, “*yurttaşların ‘barış zamanında militer bir ruhla doldurulmaları’*” gerektiği tespiti önemlidir (Altınay, 2013: 221; 2005: 352). Milliyetçilikle hemhal olmuş militarist düşünce hegemonik hale geldiğinde, örneğin terör ya da savaşta çocuğunu kaybetmiş bir anne/baba üzölmek bir yana -varsa- diğler çocuklarının da şehit olmasını arzu edecektir (Belge, 2012: 261). Çünkü militarizmin “şiddete dayalı imgeler, düşünceler, duygular, kavrayış ve tahayyöl şekilleri” yurttaşları etkisi altına aldığında, “herhangi bir çatışmanın silah zoruna başvurmaksızın çözüme kavuşturulması” düşünölemeyecektir. Şiddetin hâkim olduğu toplumsal ve politik bir düzende düşünme ve ifade biçimlerini ‘savaş, mücadele, zafer, dövüş, kan, şehitlik, mağlubiyet, kahraman, hain, ihanet, düşman’ türü kavram seti belirleyecek, medya başta olmak üzere sivil kurumlar askeri terminolojiyi (harekât planı, hedef, imha, operasyon vb.) içselleştirecek, fakat bu ilişki biçiminin beraberinde getirdiği ‘zararlar, acılar, trajik sonuçlar, yıkımlar, nefret söylemi’ görünmez kılınacaktır. Bilhassa toplumların en fazla kaybeden kesimini oluşturan alt sınıflardan gelen bireyler, militarizmin ürettiği zihniyetle en fazla özdeşleşen, militarist kavram seti ve düşünme biçimi aracılığıyla kendilerini gereğinden güçlü hisseden aktörlere dönüştürler (Saigol, 2013: 231-241). Türkiye toplumunda sıklıkla karşılaşılan, bayramlarda çocuklara asker üniforması giydirilmesi, askere gidecek gençlere davullu zurnalı uğurlamalar yapılması, resmi törenlerde zırhlı araçları görme telaşı, askeri disiplinin ahlaki bir değer olarak kavranması, erkek çocukların birer *paşa* adayı olarak yetiştirilmesi, sünnet merasimlerinin *erkeklik ve paşalığa adım atma* ritüeli olarak anlamlandırılması militarizmin varlığını ve yeniden üretim kanallarını örnekleme adına anlamlıdır. Bireyin çocukluktan itibaren askeri değer ve normlarla donatılması askerliği, “askerliğin dışına” çıkarmakta ve hatta onu “genel bir ‘yaşama üslubu’ haline” (Belge, 2012: 150) getirmektedir.

Ulus-Devlet İnşasından Güvenlik Devletine Militarist İktidar Pratiği

Militarist zihniyetin günümüzde ulusal sınırlar içinde yediden yetmiş herkesin bilincine sirayet etmesinin temelleri modern devletin inşa süre-

¹*A History of Militarism; Romance and Realities of a Profession*, New York: W.W. Norton & Co., 1937.

cinde saklıdır. Mann'ın (2012: 94) *jeopolitik/yurtiçi militarizm* ya da Skjelsbaek'in (1979) *yapısal militarizm* olarak geliştirdiği kategoriler, modernleşen savaş olgusunun uluslar çağındaki yansımalarına dayanır. Savaşın ulusal bir spor haline gelmesiyle militarizm de toplumsallaşmıştır.² Özellikle *daimi savaş süreci* ve vergi bürokrasisi yoluyla merkezi ve bölgesel bir güç haline gelmeye başlayan politik iktidarın askeri iktidar ile kurduğu *zor* ilişkisi, İngiltere ve Fransa örneğinde olduğu gibi *milli devletlerin* oluşumunu hızlandırmıştır. Benzer bir hususa dikkat çeken Tilly de şiddetin, devletin inşa sürecinde kurucu bir işlevi olduğunu söyler. Tilly'nin deyişiyle (2001: 169) bir savaş makinesi olan modern devletin yola devam edebilmesi için yakıtı ihtiyacı vardır ve “kan vergisi” olarak yurttaşların bedenleri bu makinenin yakıtına katılır (Aykaç, 2013: 158). Böylece modern devletin gelişimine bağlı olarak savaş, yalnızca meydanlarda top tüfek ile savaşan askerlerin gerçekleştirdiği geçici bir anomiden çıkarak, toplumun en mahrem alanlarında örgütlü ve disiplinli bir şekilde inşa edilen yurttaşların aktif olarak katıldıkları sürekli bir eyleme dönüşmüştür. Bir kahvene köşesinde ya da bir üniversite kütüphanesinde veya bir okul kantininde, söylemsel olarak ve bazen de fiili olarak *savaş* süreklilik kazanır.

Ulus-devletin inşa sürecindeki savaş olgusundan farklı olarak terör hali ise militarist zihniyetin “itaatkâr, edilgen, sorgulamayan bireylerden” (Altınay, 2003) oluşan bir toplum yaratma amacına katkı sunar. Üstelik terör hali ne kadar uzun bir sürece yayılırsa, toplumsal ve politik yapıda “parçalanma ve bölünme endişesi”nin çerçevelediği güvensizlik hissi militarist düşünme biçimini o ölçüde pekiştirecek (Öztan, 2014: 187), bu da politik/sivil süreçlerin itibarsızlaştırılarak “güce ve zora dayalı” çözüm alternatiflerinin hâkimiyet kurmasına sebebiyet verecektir (Öztan, 2014: 207). Terör, -savaş halinden farklı olarak- Schmitt'in sözünü ettiği dost-düşman arasındaki sınırı da olabildiğince müphemleştirir. Çünkü düşmanın “içerde” oluşundan kaynaklı ‘görünmezliği’ “ulusal sınırları düşmanın kimliğini tanımlamada işlevsiz” kıldığından, düşman mütemadiyen “söylemsel stratejilerle yeniden ve yeniden kurulmak zorundadır” (Balta Parker, 2010: 410). Bu durum toplum katında güvensizlik hissinin daha da yaygınlık kazanmasına, böylece güvenlik tedbirlerinin gündelik yaşamı bütünüyle kuşatmasına yol açar. Bu anlamda terör, militarist ideolojilerin,

² Mann (2012: 120) militarizmi, *savaş ve savaş hazırlığının* tüm yaklaşımlar ve kurumsal oluşumlar için *normal ve arzu edilir bir sosyal etkinlik* oluşuyla açıklar.

“olmayan tehditler yaratmak” (Belge, 2012: 151) ve korku siyaseti izlemek adına sıklıkla başvurduğu yöntemlerdendir. Yurttaşları müteyakkız kılma amacı taşıyan korku siyaseti de, türlü komplo teorileriyle düşmanın kökünün/kaynağının içerde değil dışarıda olduğu kurgusunu üreterek düşmanı bir o kadar amorflaştırır.

Militarizm ile terör arasındaki bu ilişkiselliğin yaratacağı en önemli sorun politik alanın, muhalefetsiz ve çatışmanın yokluğu üzerinden kavranması olacaktır. Diğer bir deyişle egemen olanlar, pek çok muhalif aktörü terör dolayımıyla meşru politik alanın dışına öteleyebilir. Bu durum Schmitt’in (2005) siyaset felsefesine kazandırdığı *istisna* ya da *olağanüstü hal* kuramındaki mantıkla meşruluk kazanır. Çünkü *olağanüstü hale* karar veren egemen, militarist yönetim teçhizatı ile politik alanı terörize ederek işlevsizleştirir. Böylece politik ve toplumsal alan, farklılıkların bütünüyle dışlandığı, türdeş ve homojen bir kolektivite olarak kavranır. Kaldı ki, militarizasyon sürecinin bizatihi kendisi yurttaşları *aynılaştırarak* birlik yaratmanın en etkili araçlarından (Altınay, 2013: 222). Güvenlikleştirilerek tehdit kaynağı haline getirilen sorunların çözüm yolu ise, güce başvurarak ilgili unsurların imha edilmelerinden geçer. Burada temel mesele, güvenlik stratejilerinin hep daha fazla terör, baskı ve şiddet üretmesi, hatta şiddet mekanizmalarını seferber eden devlet iktidarını yeniden üreterek, onun “hizmetine sokması” noktasında düğümlenir (Taşkale, 2015: 61, 210).

Anlaşılabileceği üzere *terör* ve onun işaret ettiği *düşman*, militarizm için kurucu bir niteliğe sahiptir. Düşman ve ona dair üretilen korku temelli duygu hali toplumu müteyakkız kıldığı gibi, devletin varlığını da ulusun tek koruyucusu olarak meşrulaştırır. Böylece *güvenlik devletinde* Hobbes’un korkuya son veren şeması tersyüz olur: Devlet kalıcı bir biçimde korku üzerine kurulur ve ne pahasına olursa olsun onu ayakta tutmalıdır; zira esas işlevi ve meşruiyeti buradan köklenir (Agamben, 2015). O nedenle küresel ve ulusal düzeyde yurttaşların güven içinde olmadıkları, “güvenliğin sağlanabilmesi için bir üst otoriteye ihtiyaçları” olduğu argümanları dolaşıma sokulur. “Yükselen güvenlik paranoyası” korku halini hem pekiştireceği hem de olağanlaştıracacağı için “sivil toplumun devlet eliyle politik kontrolü mümkün” hale gelir (Balta Paker, 2009: 215). Korku hali ile tehdit/tehlike algısı, güvenlikleştirici ve militarist pratikleri zihinlerde kaçınılmaz kıldığı gibi, sivil ve politik hakların da düzen ve istikrar adına askıya alınmasına vesile olur. Artık “korkan özne”nin isteği

“mutlak kesinlik, güvenlik, emniyet ve sorunsuz bir hayat yaşamak”tır (Taşkale, 2015: 127). Korkuya yenik düşen yurttaşların tepkisi yeni (politik) alternatifler aramak ve birlikte hareket etmek yerine, düşünmeden, sorgulamadan mevcut gücü ve düzeni tahkim etmek olacaktır. Bu evrede barışçıl çözüm için alternatif sunan aktörler ise söz konusu militarist/milliyetçi ideolojik söylemin nazarında -Schmitt’in tabiriyle- “düşman safhına”³ geçmişçesine şeytanlaştırma sürecine maruz kalacaklardır. Tehdit üreten politik düşmana karşı yapılması gereken, “korkuyu ve hıncı sürekli diri tutmak”tır. Böylesi bir tercih ise yeni sağ ideolojinin yaptığı gibi “politikayı duygulara indirgeyerek”, politik meselelerin tehdit üreten korkuyla özdeşleştirilmesini gerekli kılar (Taşkale, 2015: 60).

Medya-Militarizm İlişkisi

Devlet savaşa/barışa ya da dost/düşmana karar verirken, bütün bir toplumun bu tanımlamayı içselleştirmesini arzu eder. Böylesi bir arzunun somutlaşabilmesi, militarist ideolojik söylemin toplum katında hegemonik bir proje olarak hayata geçirilebilmesine bağlıdır. Eğitim ve zorunlu askerlik modern devletin bu maksatla devreye soktuğu en önemli iki ideolojik araçsa da, günümüzde medya da en az bu iki kurum kadar önemlidir. Medya, toplumun değişen koşullarına uygun olarak egemen ideolojiyi bireylere aktarır, sahiplenilmesini sağlamak suretiyle hem ideolojik yenden üretimi, hem de ideolojik hâkimiyet ve denetimi sağlar (Arsan ve Çoban, 2014: 11). Medyanın hakikat üretimindeki işlevi ise gösterdiği/işaret ettiği *gerçekler* kadar göstermediği/işaret etmediği *gerçekler* üzerinden de okunmalıdır. Yurttaşların eleştirel düşünme yetilerini engelleyen gerçeklik tanımları ile medya, bir tür rıza üretim aracıdır (Çoban, 2014: 27, 37). Zira günümüz demokratik toplumlarında iktidarın meşruluğu, ürettiği rıza ile doğru orantılıdır. Medya, egemen söylemin meşruiyet dili olarak militarist mantığı içselleştirdiğinde, militarist gösteri iktidarının ideolojik aracına dönüşür. Medyadaki savaş gösterisi, topluma “erkekliliğini ve kaybettığı bütünlüğünü yeniden kazandırmayı vaat ederken”, beraberinde “yoksulluk ve yoksunluklar da gösterinin şatafatında görünmez olur” (Çoban, 2013: 203). Meşruiyetin ‘politik iktidarın ötekileri yok etme’ süreci olarak okunduğu bir düzende rıza yerine zor, ikna yerine tehdit, adaptas-

³ “Eğer halkın bir kısmı artık hiçbir düşman tanımadığını ilan ederse... bu halk kesimi düşman safhına geçmiş ve ona yardım ediyor demektir” (Schmitt, 2005: 71).

yon yerine manipülasyon, güven yerine korku, uyum yerine şiddet ve bütünleşme yerine de yabancılaşma egemen olur (Çetin, 2003: 68). Ancak medya bu yabancılaşmayı öteki üzerinden kurgulayarak savaşı, zoru, tehdidi, manipülasyonu, şiddeti ve korkuyu meşru ve olağan bir hale getirir.

Aslında bir seçme ve reddediş mesleği olarak gazetecilik, hangi olay, durum ve açıklamalara yer verirse onları habere dönüştürür. Egemenlerin yarattığı *sahte gerçeklik* de bize iktidar ve onun ideolojik aygıtlarından biri olan medya tarafından fark ettirilmeden verilir. Gerçeklik, hem egemen ideolojinin hegemonyasını hem de kendini yeniden üretmek adına kullanılır (Çoban, 2014: 38). Ana sayfalar ise gazetelerin gerçeklik üretmek adına seferber ettikleri yayın politikalarının görünen yüzüdür. Okuyucunun ilgisini çekerek gazeteyi okumaya yönlendirme gücü açısından ana sayfadaki manşet, sürmanşet, başlıklar ve fotoğraflar oldukça önemlidir. Bunlar aynı zamanda haber metnine gizlenmiş anlam ve söylemsel yapının da birer özeti gibidir. Van Dijk'ın (2010: 28) da belirttiği gibi:

“Eğer insanların zihinlerini kontrol etmek istiyorsanız yapmanız gereken, bağlamı ve tüm düzeylerdeki söylemi kontrol etmektir. Söylemi kontrol ettiğiniz anda insanların zihinsel modellerini de kontrol etme yetisine sahip olursunuz. Ve insanların zihinsel modellerini kontrol ettiğiniz anda, dolaylı bir şekilde tutumları ve ideolojileri de kontrol edersiniz.”

Dolayısıyla bir gazetenin, haber değeri atfetmeyerek yayımlamadığı bir olay okuru için de yok hükmündedir. Bir yandan bazı konular gündem dışı bırakılacak, diğer taraftan yapay gündemlerin üzerine gidilerek kabul görmüş fikirlerin alanı sürekli genişletilecektir (Halimi, 2003: 68). Bu anlamda gazete çalışanları *meşrulaştırma uzmanları* (Halimi, 2003: 107), kurguladıkları gerçeklik ise *çarpıtılmış çokseslilik* (Halimi, 2003: 125) olarak değerlendirilebilir.⁴ Özellikle çatışma alanlarından aktarılan haberler büyük önem arz eder. Zira her çatışma kendi içinde, çatışan her iki taraf açısından acılar barındırır. Ancak meşrulaştırma uzmanları, *biz'e* ait acıları değerli kılarken, *öteki'nin* acılarını görmezden gelir, küçümser, yok sayarlar. Bilhassa anaakım medya, bu tür olayları egemen söylem lehine bir yanlılıkla ve militarist bir dille çerçeveler (Arsan, 2013: 144, 150). Böylece teröre karşı verilen mücadelenin doğruluk ya da haklılık payı, izlenen po-

⁴ Parenti (2007: 48-50), bu noktada medyanın yaptığı en iyi şeyin “*kaytarma*” olduğunu söyler. Bu maksatla kullandığı stratejilerden en önemlilerini ise “atlama, etiketleme, içeriğin önemsizleştirilmesi, niye diye sormamayı öğretme, bardağın dolu kısmına bakma” olarak sıralar.

litikanın kendisinden değil, söz konusu militarist çözüm eylemlerinin başarısıyla ilişkilendirilir. “Doğruluğun ya da ahlakın kaynağı eylemdir” (Kardeş, 2015: 64-65) ilkesinden hareket eden militarist politikalar da medyanın söz konusu militarist zihniyete katkı sunmasını bekler.

Bu bağlamda elinizdeki çalışma, 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında militarist düşünme biçimini ulusal gazetelerin ana sayfa haberlerinden hareketle incelemeyi hedeflemiştir. Haziran seçimleri sonrasında PKK ile çatışma halinin yoğunlaşması, militarizmin bir iktidar pratiği olarak güçlü ve yaygın biçimde seferber edilmesini gerektirmiş; bu yolda en verimli araç da medya olmuştur. Çatışma ve militarist zihniyetin güç kazandığı bu süreçte, çatışmanın ve çatışan aktörlerin algılanma biçimi büyük ölçüde, iktidar ile iktidarın kanaat teknisyeni olarak görev yapan medyanın olayları çerçeveleme tarzıyla, çatışan aktörlerin ne tür sembollerle tanımlandığıyla ilişkilidir. Düşman, devlet tarafından tanımlandığı ve kamusal niteliği haiz olduğu için, toplumun da ‘düşman’ı o tanımlama ve içerik üzerinden belleyip ötekileştirmesi beklenir. Bu süreç aslında cumhuriyetin kuruluş devrinden bugüne benzer şekillerde işlemiştir. Genç cumhuriyetin ideologları, -Osmanlı Devleti’ni yiyip bitiren- milliyetçilik ideolojisine yeni kurulan devletleri için bir panzehir niyeti ile dört elle sarılmışlardır. Bilhassa Cumhuriyeti kuran milliyetçi asker kadroların damarlarına kadar işlemiş olan İttihatçı zihniyetin sahip olduğu sosyal-darwinist eğilimler, yeni kurulacak olan devletin *organik* bir toplumsal bütün olarak inşasını gerektirmiştir.⁵ Bu zihniyeti miras alan genç cumhuriyetin askeri bürokratları *tahayyül ettikleri* cemaat ile hâlihazırdaki halk kitlesi arasındaki uyumsuzluklar nedeniyle devletin inşa sürecinde baskı/zor araçlarına (müstebit iktidar) sıklıkla başvurmuşlardır. Kurucu kadroların altyapısal iktidardan ziyade müstebit iktidar aracılığıyla devlet kapasitesini arttırmaya çalışması Türkiye toplumunda militarizmi yükselten ana etkenlerden biridir. Ancak Duverger’in de (2007: 128) söylediği gibi iktidarı iktidar yapan meşruluğudur. Bu nedenle erken Cumhuriyet devrinde egemen olan müstebit/militarist iktidar *toplum üzerinden* gerçekleştirdiği tüm eylemlerini meşru kılabilmek adına (tahayyül ettiği) *toplumun* rızasına başvurmuştur. Şeyh Sait ayaklanmasından Dersim olaylarına kadar tüm dev-

⁵ Bozarslan’ın da (2009: 372) belirttiği gibi İttihatçılık, milleti var olan halktan ayrı, kendisinden tecessüm eden ezeli ve ebedi bir meta-kategori olarak tanımlamakta, hükümet darbesini, zoru ve gerekirse iç savaşı milletin bekası kaygısı ile meşrulaştırmaktaydı.

let-toplum çatışmalarında müstebit (despotik) iktidarın etkinliği gazeteler aracılığıyla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Büyük gazete sahiplerinin aynı zamanda CHP milletvekili olmaları bu dönemde iktidar-basın ilişkisinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Baran, 2014: 33). Bu süreçte müstebit iktidarın hışmına uğrayan toplumsal yapılar *iç düşman* olarak kurgulanmış ve toplumsal rıza, toplumun, gazeteler aracılığıyla militarize edilmesi pahasına sağlanmıştır.

Bugüne geldiğimizde, Haziran seçimleri militarist zihniyetin yeniden ivme kazanması adına önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü AKP, Doğu ve Güneydoğu illerinde bölge seçmeninin temsiliyet ilişkisini HDP üzerinden kurması nedeniyle ciddi bir oy kaybına uğramıştır. Ancak Haziran seçimleri sadece partilerin oy dağılımı açısından değil, 80 sonrasına damga vuran terör ve onun nasıl çözümleneceğine dair alternatifler bakımından da önemli bir kırılma hattı yaratmıştır. Zira ilk kez Temmuz 2009'da '*Demokratik Açılım*' adıyla ilan edilen, sonrasında '*Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi*' olarak anılan, ancak kamuoyunun '*Kürt Açılımı*' olarak bildiği ve 28 Şubat 2015'te Dolmabahçe Sarayı'nda açıklanan mutabakat metni ile birlikte hız kazanan çözüm süreci, Haziran 2015 seçimleriyle birlikte ciddi biçimde akamete uğramıştır.⁶ Çünkü Haziran seçimleri sonrasında, olası koalisyon hükümetlerinin iktidarsızlık/istikrarsızlık yaratacağı yönündeki retorikler, AKP iktidarı ve medya işbirliğiyle ciddi bir güvenlikçi paradigmaya evrilmiş; korku ve kaygı hali toplum katında pekiştirilmiştir. MHP tabanından olduğu kadar CHP'nin kentli ve seküler orta sınıf tabanından da destek bulan bölünme ve parçalanma korkusu, *çözüm süreci* yerine militarist zihniyet ve çözüm yollarını, milli birlik söylemlerinin daha güçlü biçimde ifade edilmesini beraberinde getirmiştir. Aksi yöndeki talep ve eleştiriler ise militarizme içkin erkek egemen söylemin "fiziksel gücü estetezize edip yücelt(mesi)" nedeniyle "bir tür zafiyet göstergesine/eksikliğine"

⁶ Kürt sorunu devletin egemen söylemi çerçevesinde 90'lı yıllara kadar, böylesi bir sorun yokmuşçasına tartışılmamıştır bile (Yeğen, 2013: 18). 90'lar, şiddetin tek başına meşru çözüm aracı olarak değerlendirildiği bir evredir. Başka bir ifadeyle, çok boyutlu olan Kürt sorunu sadece ve basitçe 'PKK terörü' olarak ve çözüm yolu da güvenlikçi paradigma esas alınarak kavranmış gelmiştir. Bu nedenle Temmuz 2009, Kürt sorununun *zor* kullanarak değil müzakere ederek ve sivil/politik süreçte çözülmesi adına anlamlı bir başlangıç noktası oluşturulmuştur. Buna rağmen Kürt sorunu, etno-politik bir sorun olarak kavranabilmiş değildir. Zira Kürt sorununun temelinde ekonomik gerikalmışlık, bölgesel gelişmişlik farklılıkları, başka devletlerin kıskırtmaları, eğitimsizlik vb. aranma-

(Özta, 2014: 21) dönüştürülmüştür. Bu anlamda 7 Haziran seçimleri Kürt sorununun çözümünde bir kopuş anını sembolize eder.⁷ Tek başına hükümet kuramama hali AKP'nin, bir devlet refleksiyle ya da Machiaveli'nin politik iktidara biçtiği rolü takip edercesine çözümsüzlüğü, bölünmüşlüğü, çatışmayı *yönetmeye* ya da *işletmeciliğini üstlenmeye* sevk etmiştir. Gerek demokratik çözümü, gerekse sivil ve politik süreci bütünüyle uygulamadan kaldıran AKP'nin bu tavrı aslında onun devletleşmesiyle ilişkilidir.

1. Gazete Ana Sayfalarında Militarizmin İzleri

1.1. Politik Rakibi Düşmanlaştırma

Politik alanda deneyimlenen kutuplaştırıcı siyaset yapma biçiminin, 7 Haziran seçimleri sonrası çatışma ortamının ürettiği militarist zihniyetle buluşması, gazete ana sayfalarını, politik rakibi ihanet retorisiyle düşmanlaştırmak adına etkili bir ideolojik araca dönüştürmüştür. Hemen her çatışma haberi *bilhassa* iktidarın kanaat teknisyenliğini yapan medya grubu tarafından, HDP'yi düşmanlaştırmaya vesiledir. Söz konusu düşmanlaştırma stratejisinde *komplo teorilerinin* ve *ihanet* vurgusunun önemli bir araçsallık üstlenmiş olmasının yanı sıra⁸, *dış güçler* retorisiyle de HDP 'maşa' rolüne yerleştirilmiştir. İktidar medyası dışında kalan Yeni Mesaj, Milli Gazete, Aydınlık gibi gazeteleri de dâhil ettiğimizde, *hain* olarak damgalanan arkasındaki asıl aktörün genel olarak Batılı/küresel güçler, özelde ise ABD (ve BOP özelinde de) İsrail (Siyonist emeller) olduğu çok sıklıkla tekrarlanmaktadır. Yaşanan krizin iktidar açısından taşıdığı öne- me bağlı olarak ihanet/terör kampına CHP ile FETÖ de, türlü mantık örgü- leriyle dâhil edilmiştir. Örneğin Güneş'in (19.02.2016) "*seni ağılatana da ağılatana terörist demeyene de lanet olsun*" başlıklı haberi, PYD'nin terör

ya devam etmiştir. Farklı olan ise, Kürt sorununun 90'lı yıllarda olduğu gibi güvenlik ek- senli ve militarist politikalar çerçevesinde ele alınımın talileşmeye başlamasıdır.

⁷ Seçimlerden kısa süre önce çatışmasızlığa son verdiğini ilan eden PKK liderliği de söz konusu gerginliğe önemli bir katkı sunmuştur.

⁸ "PKK Stinger Füzesi İstedî" (Vatan, 14.10.2015): "ABD'den 112 balya silah yardımı alan PKK'nın Suriye kolu YPG, Washington'dan omuzdan fırlatılan stinger füzesi talebinde bulundu". Dikkat edileceği üzere, füzeleri YPG istediği halde haber başlığında YPG ile özdeşleştirilen PKK ifadesi kullanılmıştır. Aydınlık'ın (17.10.2015) "ABD, PKK'YA STİNGER VERDİ. HEDEF: Türk F-16 Uçakları" başlıklı haberinde ise PKK-YPG bağlantısı başka tür- lü kurulmuştur: "İŞİD'in uçağı yok. PYD bu füzeleri Rusya ve Suriye'ye karşı da kullanamaz. Tek ihtimal var. Bu füzeler, PKK'ya verilerek ve Türk jetlerini hedef alacak".

örgütü olmadığını belirten Kılıçdaroğlu'na yönelik ötekileştirici bir anlam üretmektedir. Yeni Akit'in (8.9.2015) Dağlıca saldırısının ardından "*Kartel, paralel, PKK ile muhalefet, Erdoğan ve millet karşıtlığında buluştu. İhanette birleştiler*" manşeti⁹ ise bütün muhalefeti tek bir başlık altında eritmek adına en önemli bir örnektir. 16 Ekim tarihli Akşam ve Yeni Şafak gazeteleri de Ankara katliamı ile ilgili olarak -Davutoğlu'nun açıklamaları doğrultusunda- PKK ile IŞİD rabitasına cemaati dâhil etmişlerdir: "*Paralel yapı içindeki bazı çevrelerle iltisak kuran yapılar var. Birileri kokteyl terörü yapmaya kalkışmış*" ya da "*Ankara saldırısının PKK'lıların önceden bildiğinin ortaya çıkmasıyla zor durumda kalan Selahattin Demirtaş'ın imdadına paralel örgüt yetişti. PKK'lı katliam kâhinlerinin üzerinde yoğunlaşan dikkatleri dağıtmak için paralelin emniyetteki uzantıları bombacıların isimlerini ve soruşturmanın detaylarını deşifre etti*".

Örneklerden de görüleceği üzere, militarist zihniyetin bir iktidar pratiği olarak kullanımı AKP iktidarı ve karşıtları türü keskin bir taraflaşma yaratmıştır. Bu militarist tavır sadece adı geçen gazetelere özgü değildir. Keskin taraflaşmanın karşı kutbunda yer alan ve HDP'nin politik çizgisinin takip edilebildiği Özgür Gündem de, militarist zihniyetin yarattığı katı *bizden olan ve olmayan* ayrımını yeniden üretmeye katkı sunmaktadır. Özgür Gündem'e göre yaşanan bütün çatışmaların, ölümlerin, acıların, felaketlerin tek faili AKP iktidarı ve Erdoğan'dır. Militarizmin düşmanlaştırıcı dilini en keskin haliyle gördüğümüz gazetede cumhurbaşkanı 'saray rejimi/saray cuntası' olarak; polis ve jandarmaya bağlı özel harekât timleri 'saray çeteleri', 'saray gladyosu', 'sarayın özel harpçi çeteleri', 'DAİŞ'i aratmayan özel harekâtçılar' ya da 'kontrgerilla' olarak; güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonlar da 'işgal harekâtı' olarak adlandırılmaktadır. Bunun dışında "timsah gözyaşları döken saray, katliam, halkın öz savunmayla karşılık vermesi, soylu/görkemli direniş, infaz, Kürt avı, saray çetesinin vahşeti, önder Apo, Kürdistan ayakta, misilleme eylemlerinde... çeteci öldürüldü, Türk ve Kürt halkının demokratik birlik arayışına ihanet ederek Kürtlere ve demokratik güçlere savaş açan AKP, soykırım planı/operasyonu, AKP ve sarayın işgal saldırısı, sivil halka yönelik en barbar saldırı, kültürel soykırımcı faşist sömürgecilik, 'AKP, ortağı DAİŞ ile çetenin korkulu rüyası PKK', gerilla" türü adlandırma ve ifadeleri gazetenin

⁹ Haberin metnine göre "*Türkiye'yi kaosa sürüklemek için elinden geleni yapan Doğan, Paralel ve ulusalcı medya ile işbirlikçileri olan CHP ve terörün hamisi HDP, büyük provokasyona*" imza atmışlardır.

ana sayfasında sıklıkla görmek mümkündür. Örneğin Ankara katliamı sonrasında Özgür Gündem'in (11.10.2015) manşeti şöyledir: “*yüreğimizi yaktın sarayını yıkacağız*”. Gazeteye göre “*sarayın vahşeti*”, “*insan parçalarını Ankara'nın meydanlarına*” savururken, aslında söz konusu olan “*Kürt halkı ile demokrasi güçlerinin birliğini hedefleyen kalles bir saldırı*”dır. Özgür Gündem'e nazaran daha barışçıl bir tavrı olan Evrensel gazetesi de 'iktidar karşıtlığına katkıda bulunan' bir dil ve söylemsel kurguya sahiptir. Örneğin 7 Eylül 2015 tarihli sayısında “*Saray için evlatlar ölüyor*” derken, terörist ifadesi yerine gerilla'yı tercih etmektedir. Üstelik iktidar medyası ve milliyetçi-muhafazakâr basının, fail olarak PKK'yı gösterdiği sivil/bebek ölümlerinden güvenlik güçlerini sorumlu tutmaktadır: “*Polis ablukası 35 günlük bebeği öldürdü*”. Özgür Gündem gibi Evrensel'e göre de sivil ölümlerin faileri güvenlik güçleri olduğundan, ölümler '*katliam*' olarak anılmakta, güvenlik güçleri için 'şehit' ifadesi kesinlikle kullanılmamaktadır. Militarizmin rakibi düşmanlaştırıcı ve kutuplaştırıcı siyaseti etnisite temelinde üretildiğinden Özgür Gündem/Evrensel ikilisinin karşısında sadece iktidarın kanaat teknisyenliğini yapan medya grubu değil, muhafazakâr basın (Yeni Mesaj, Milli Gazete, Vahdet gibi), milliyetçi sağ basın (Yeniçağ, Ortadoğu), ulusalcı Aydınlik ya da anaakım basını temsilen Hürriyet bir blok halinde durmaktadır. Bu durum, çatışma/saldırı temelli haberlerde ciddi bir bilgi kirliliği, manipülasyon ve çarpıtma yaratırken; terörle ilgili hemen her tartışmanın da müphemliğe hapsedilmesine yol açmaktadır.

İdeolojik olarak MHP çizgisine yakın duran Ortadoğu ve Yeniçağ gazeteleri ise, yaşanan terör olaylarının bütün sorumluluğunu PKK/HDP ile *ortaklık* ilişkisi kurarak, ('bölünme/parçalanma projesi' olarak adlandırdıkları) *çözüm* sürecini hayata geçiren AKP iktidarına yüklemektedir. Bu nedenle “AKP ekti PKK biçiyor, AKP ile ihanet ortaklığı kuran PKK, sözde çözüm süreci adı altında askeri kışlaya polisi karakola hapsederek PKK ile açık ve aleni bir işbirliği yapıp alan hâkimiyeti kurmasına yol veren AKP hükümeti, AKP'nin dağlardan indirdiği şehirlere bomba yağmalarına göz yumduğu kan ortağı PKK, mayını birlikte döşediler, açılım ihaneti, AKP'nin süreç ve barış masalı, kendi eserleri olan bu hazin tabloda başkanlık çıkarmaya uğraşiyor, ver başkanlığı al federasyonu, masa devirme tiyatrosu, şeref masaları, ülkenin varlığını ve birliğini müzakere eden iktidar, Dolmabahçe'de törenle Sevr anlaşması imzaladılar, bebek katiliyle kurulan şeref masaları” (Ortadoğu) ya da “AKP'nin ortağı kana doymuyor,

AKP-PKK mutabakatı, federalizm peşinde koşan AKP” (Yeniçağ) ifadelerine sıklıkla rastlanmaktadır. AKP iktidarını tek başına sorumlu tutan bu tavrıda belirleyici olan, AKP'nin teröre karşı askeri/militarist mücadeleden vazgeçip demokratik çözüm sürecine odaklanmış olmasıdır. Bu gazetelere sağ geleneğin muhafazakâr kanadında yer alan Yeni Mesaj'ı da eklemek gerekir. Gazeteye (8.9.2015) göre “Çözüm süreci PKK'yı güçlendirmiştir”. Çünkü hükümet “*dış destekli PKK terörü*”nü “*etnik bir kimlik yükleyerek Kürt sorunu*” olarak projelendirmiştir. “*Çözümle başkente dayandı*” manşet haberinde ise Ortadoğu (12.10.2015) “*Ankara'daki katliamın öncesinde ve sonrasında yaşananlar*”ı militarist tavrı başka türlü açık edecek biçimde, iktidarın “*yetersizliği ve yanlışları*”na bağlar: devlet “*işleyemez hale*” getirilmiştir. Milliyetçi sağ basına göre PKK'ya karşı izlenecek temel strateji savaş ya da zor'dan geçmektedir. Aksine bir yol izleyen AKP, PKK/HDP ile ittifak halinde ülkeyi bölmektedir. Haber metinlerine hâkim olan bu söylem, AKP iktidarlarını doğal olarak *hainlik* alanına hapsetmekte, açılım/çözüm süreci ise itibarsızlaştırılmaktadır.

Özgür Gündem bütün sorunları iktidara yüklemek suretiyle HDP ve PKK'ya ait sorumluluğu nasıl talileştiriyor ise iktidar medyası da yaşanan her türlü krizden PKK ve onunla özdeşleştirilen HDP'yi sorumlu tutarak, iktidar ve devlete ait her türlü kusur ve sorumluluğu düşmanlaştırılan özneye aktarmaktadır. Örneğin Haziran seçimleri sonrasında çatışmaların yoğunlaşması ve ölümlerin hızla artmasının tek sebebi PKK'dır. Star'ın (8.9.2015) “*Canlı kalkan pususu*” başlıklı haberine göre: “*Dağlıca'da pusukuran teröristlerin daha önce Ağrı ve Diyarbakır'da yaptıkları gibi canlı kalkan eylemcilerinin arasında gizlendiği ortaya çıktı. Üç haftadır bölgeden ayrılmayan HDP ve DBP'lilere müsamaha gösterildiğini fark eden teröristler, eylemcilerin arasına sızarak günlerce eylemi planladı*”. Böylesi bir militarist haber kurgusu ve dili, militarist çözümü bir iktidar pratiği olarak kaçınılmaz ve çatışmasızlık halinin tasavvurunu ise imkânsız kılmaktadır. Bu bağlamda politik bir aktör olarak HDP, militarist dil dolayısıyla politik hasım olmanın ötesinde hainleştirilen, düşmanlaştırılan ve bu nedenle yoğun olarak insandışılaştırma sürecine maruz bırakılan zalim özneye dönüştürülmektedir. Örneğin failin IŞİD olduğu 10 Ekim Ankara katliamı, “*kan üzerinden seçim hesapları yaptığı*” gerekçesiyle HDP'ye mal edilir: “*Saldırı onu işaret ediyor. Katliam PKK'nın işi*” (Yeni Akit, 14.10.2015). Güneş, Sabah, Star, Türkiye, Yeni Akit başta olmak üzere iktidar medyası Ankara katliamının failini HDP/PKK'ya yüklemek adına 7 Haziran seçimleri

öncesinde de bu tür provokasyonların olduğunu hatırlatmakta, IŞİD tarafından gerçekleştirilen Diyarbakır saldırısı “HDP’nin düşen oylarını yeniden yükseltmek” (Yeni Akit, 11.10.2015) için PKK ve DHKP-C’nin bir eylemi olarak sunulmaktadır. Star ve Yeni Akit’in “Seçim Ayarlı Bomba” (11.10.2015) başlıklı haberleri ise daha da açıklayıcıdır. Üstelik böylesi bir saldırı -Erdoğan’a atıfla- “milleti birbirine düşürme” niyeti taşımakta olup, “Türkiye’nin güçlü operasyonlarıyla köşeye sıkışan terör”ün bir kaos planıdır (Star, 11.10.2015). O nedenle Yeni Akit’in (11.10.2015) “karanlık odaklar işbaşında” başlıklı haber metni anlamlıdır: “Şer odakları” “AK Partiyi devirmek için” harekete geçmiş ve “HDP’ye barajı aşdırmak için 7 Haziran seçimleri öncesi ortaya koydukları kirli senaryoyu” yeniden sahneye sürmüşlerdir. ‘Karanlık odak, şer odakları, kirli senaryo’ türü ifadeler, meselenin komplocu bir mantıkla değerlendirildiğini açık etmektedir.

HDP özelinde en fazla insandışılştırma sürecine maruz kalan Demirtaş’tır. Örneğin Ankara katliamı sonrasında tebessüm halindeki görüntüsü, “sırtlamak” ifadesiyle pek çok gazetede (Güneş, Star, Akşam, Yeni Akit) “seçim üzerine kan hesabı” argümanını destekleyecek bir anlama hapsedilerek dolaşıma sokulmuştur.¹⁰ Yeni Şafak, Demirtaş’ı, 8.9.2015 tarihli manşet haberinde “katil” olarak, 11.10.2015 tarihli sayısında ise “Provokatör” olarak damgalar. Çünkü “sokağa çıkın çağrısıyla” Kobani olaylarında 50 kişinin ölümüne yol açmıştır ve “her açıklamasından sonra ölümler” daha da artmaktadır. Bu iddiayı güçlendirmek için de Dağlıca saldırısından bir gün önce yaptığı “TSK yenilecek” açıklaması hatırlatılır. Güneş ise insandışılştırmak adına Demirtaş’ı “Neron Selo” (12.09.2015); “Nişantaşı’nın cici çocuğu”, “barış güvercini maskesiyle dolaşan” (27.12.2015), “ellerinden kan damlayan” (28.12.2015) metaforlarıyla anmaktadır. Demirtaş’a yönelik bu tavır, PKK’nın ‘siyasi kolu’ ya da PKK’nın ‘Meclis’teki uzantısı’ olarak damgalanan HDP’yi de, meşruiyet alanı dışına atmaktadır. Ki, o PKK, “polise çay vereni sırtından vuran, doğmamış bebeği katleden, 3 aylık bebekleri kurşunlayan¹¹, ambulansları patlatan, içinde çocukların

¹⁰ Akşam (12.10.2015) bunu “Kan üstünde oy istedi” ve “güle oynaya andılar” başlığıyla haberleştirmiştir.

¹¹ 3 aylık Miray bebeğin Cizre’de vurulması hemen bütün gazeteler tarafından ana sayfadan duyurulmuştur. Bu durum PKK’nın 90’lı yıllarda ‘bebek katili’ olarak damgalanmış oluşunu hatırlatacak önemli bir vakaadır. Özellikle Star’ın (27.12.2015) “PKK aslına döndü – yine bebek katlettiler” haber başlığı geçmişteki o damgayı geri çağırma hedefi taşımaktadır. Hatta Takvim (27.12.2015) tabloid özelliğini seferber ederek “gözünü kırpmadan kurşuna dizdi” ifadesiyle olaya dramatik bir hal katmıştır. İktidar medyası

olduğu kütüphaneyi ateşe veren, anaokuluna/hastaneye saldıran, başka ülkelerin kucağında Türkiye'yi kaosa sürükleyen” bir terör örgütüdür. PKK'yı ve HDP'yi insandışılaştırmak adına türlü analogiler söz konusudur. Örneğin Sur'daki çatışmalarla birlikte şehirde hırsızlık olaylarının azaldığı bilgisi “*demek ki hırsızlar şu an teröristlik yapan PKK'lılarmış*” yönünde bir düz mantığa evirilmiştir. PKK'nın, hendek kazma ya da barikat kurma işlerini hırsızlık yapan madde bağımlılarına yaptırdığı Star'a göre (25.12.2015) *kesin* bir vakiadır. “Pislik, it, etekli, alçak, hain, dinsiz, kahpe, kalles, kansız, şeytani” türü aşağılayıcı ve insandışılaştırmacı sıfatlar ise PKK ile özdeşleşmişcesine kullanımdadır. PKK'lıların barındıkları mağaraların “*in*” olarak anılması da, teröristlerin hayvanlaştırılma yoluyla aşağılanmasını örnekler. Militarizmin teröristleri insandışı bir kategoriye hapsederek aşağılaması, onlara karşı hiçbir “ahlaki sorumluluk” hissedilmemesini (Öztaş, 2014: 24) sağlamak adınadır. Çünkü terör dolayımıyla ötekileştirilen özneler ne kadar aşağılayıcı ve insandışılaştırmacı biçimde kimliklendirilirse, onlara karşı kullanılacak şiddet de o ölçüde haklılaştırılmış olur. Bu maksatla, sıklıkla iç ve dış düşmanın yaptığı ihanetler hatırlatılır. Düşmanlaştırılmış ötekiler *özcü* bir mantıkla kötülük dairesine hapsedilirken; *biz*lik ise savaşkanlık, fedakârlık, gözüpeklik gibi “mutlak iyi” kategorisinde değerlendirilir (Öztaş, 2013: 82).

1.2. 'Kokteyl Terör' Kavrayışı ve Yarattığı Müphemlik

Herhangi bir *meydan* savaşı dost-düşman kesinliği üzerine icra edilir. Bir meydanda karşı karşıya gelen iki ayrı gücün bayrağı, üniformaları ve savaş naraları bir o kadar farklı ve açık olmalıdır ki cinnet anında bir tereddüt yaşanmasın. Ancak bir savaş hazırlığı olarak daha çok barış zamanına ait pratik olan militarizmde kesinlikten ziyade müphemlik ön plandadır. Zira militarizm dost-düşman kesinliği yerine dost-düşman müphemliğinden beslenir. Özellikle post-modern çağda terör eşliğinde meydana gelen düşük yoğunluklu iç savaşlarda artık düşman içeridedir ve müphemlik düşman üzerinden kurgulanır. Bu müphemlik ile içeride *bizi* oluşturan homojen bütüne yönelebilecek olan en ufak tepki ve muhalefet terör ve/ya düşman safına çekilebilmektedir. 7 Haziran'dan sonra iktidar med-

olayın faili olarak PKK'yı gösterirken, Özgür Gündem ve Evrensel ise Miray'ın katili olarak güvenlik güçlerini işaret etmektedir. Hürriyet, Birgün, Cumhuriyet, Taraf, Zaman ve Habertürk'te ise Miray bebeğin ölümü edilgen kiplik ile “*vuruldu*” olarak anılmakta, kimin vurduğuna dair bir fail belirtilmemektedir.

yasının bütün muhalefeti türdeşleştirip hepsini 'AKP iktidarı karşıtlığı'na hapsedmesi, bütün terör örgütlerinin birbiriyle ilişkilendirilip tek bir başlık altında toplanmasına ve bir tür 'terör kokteyli' kurgusuna yol açmıştır. Fakat önemli bir nüansı gözden kaçırmamak gerekir. Elde hiçbir somut bilgi ve delil olmasa bile IŞİD tarafından yapıldığı kesinleşinceye kadar her bir saldırı iktidar medyası tarafından, PKK/DHKP-C/PYD/YPG ve hatta Esad güçlerine mal edilmektedir. Failin IŞİD olduğu kesinleştiğinde ise IŞİD'in, müstakil bir terör örgütü olarak ele alınmayıp, diğer terör örgütleriyle beraber hareket eden *kokteylvari* bir yapı olarak sunulması, PKK gibi onun da dış güçlerin maşası olduğu vurgusunu ön plana çıkartır. Bu strateji, IŞİD'in varlık sebebini, saldırı gerekçelerini, saldırıyı kime karşı gerçekleştirdiğini, silah-mali kaynak-lojistik-insan gücü kaynaklarını, nasıl örgütlendiğini vb. pek çok soruyu ve hatta Türkiye'nin rolünü, istihbarat zafiyetini talileştirip, sorgulanamaz hale getirmektedir:¹² *"İşte belgesi! PYD - DAEŞ KOL KOLA: Türkiye, terör örgütleri DAEŞ ile PKK'nın Suriye kolu olan PYD arasında imzalanan gizli anlaşmayı tartışırken, ... uluslararası bir ajansın ödüllü fotoğrafı, DAEŞ'li bir teröristin PYD'li doktorlar tarafından tedavi edildiğini ortaya koydu"* (Bugün, 23.02.2016), *"IŞİD - PKK ortak hareket ediyor"* (Yeni Şafak, 14.10.2015), *"DAEŞ'le PKK'nın şer ittifakı"* (Sabah, 15.10.2015), *"PKK ile DAEŞ'in ortak yapımı"* (Takvim, 15.10.2015), *"PKK işaretini verdi, IŞİD vurdu. Kalleş işbirliği"* (Türkiye, 15.10.2015), *"DAEŞ, PKK ve Esed anlaştı"* (Güneş, 15.10.2015), *"Kanlı dizayn"* (Star, 13.10.2015), *"Düşman Örgütlerin Terör Kardeşliği"* (Sabah, 14.10.2015).

Özellikle 17 Şubat Ankara saldırısı sonrasında PKK ile IŞİD'in aynılaştırılma sürecine YPG/PYD de ilave edilmiştir. Bu tür örnekleri sayıca artırmak mümkündür. Fakat haber başlıklarının birbiriyle olan benzerlikleri anlamlıdır. Çünkü iktidar medyası için temel haber kaynağı, ağırlıklı olarak başbakan ve cumhurbaşkanı ile hükümet sözcüleri ya da üst düzey kamu görevlileridir. Bu durum haber başlıkları ve metinlerini aynılaştırdığı gibi, gerekçelerin de delilsiz, bilgisiz ve çoğu zaman türlü varsayımlar üzerine inşa edilmesini gerektirmiştir: *"Başbakan Davutoğlu Doğruladı. DAEŞ ve PKK bağlantısı araştırılıyor. Şüphelilerin bir süre Suriye'de kaldıkları belirlendi. Bu alçakça saldırıyı planlayanlar mutlaka cezalandırılacak-*

¹² İktidarın söylemsel retorikleri dolayısıyla yaratılan bu muğlaklaştırma hali, komplocu kavrayışın da uzantısı olacak biçimde 'kaos-düzensizlik-istikrarsızlık' türü tehdit algılamalarıyla birlikte sunulduğundan, söz konusu kurgusal ilişkiyi pekiştirmek adına kim oldukları çok da bilinmeyen *uzman* açıklamaları seferber edilmektedir.

tır” (Akşam, 15.10.2015); “(Davutoğlu) ...saldırılarda hem DAES hem PKK'nın etkin rol oynama ihtimali yüksek bilgisini verdi” (Yeni Akit, 15.10.2015). Başbakanın henüz “araştırılıyor” dediği ya da “yüksek ihtimal” olarak bildirdiği ilişki, gazetelerce gerçek/sabit bir bilgi olarak dolaşıma sokulmuştur. Böylesi bir ön kabulü üreten zihniyetin izi ise Türk sağ geleneğine içkin ‘Türkiye aleyhine birleşmek’ mottosunda aranmalıdır. Üstelik tek bir başlık altında toplanan düşmanları bir araya getiren sadece Türkiye karşıtlığı değildir. Türkiye karşıtı olmak, aslında ‘AKP hükümeti karşıtı’ olmaktadır.

1.3. Militarist Dil: Mehmetçiğin Botunu Boyar Çoraplarını Yıkarsız!

Çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde gerek iktidar sahipleri gerekse gazetelerin militarist dil kullanımı yoğunluk kazanmaktadır. Fakat militarist dil kullanımında bir örneklikten bahsetme şansımız bulunmamaktadır. Militarist dil kullanımı, her şeyden önce, yenilmişlik/başarısızlık duygusunu bastırmak/mistifiye etmek, böylece devlet ve iktidar gücünün sorgulanmasına set çekmek adına seferber edilmektedir. Şöyle ki, herhangi bir terör saldırısı sonrasında hayatını kaybeden asker/polis sayısı fazlaysa, kayıplar yerine ‘düşmana verilen zayıatlar’ ön plana çıkartılmaktadır. Örneğin 17 Şubat Ankara saldırısının ardından iktidar medyasındaki bazı gazeteler, saldırıdan ziyade savaş uçaklarının Haftanın kampını bombalanmasını haberleştirmiştir (19.02.2016 tarihli Akşam, Aydınlık, Habertürk, Milat, Sabah, Vatan, Yeni Şafak gazeteleri gibi):¹³ “Haftanın kampında lider toplantısını vurduk, 70 hain öldürüldü, PYD Azez’de bombalandı, YPG’ye bomba yağdı, PKK kampları vuruldu, Haftanın’e hava harekatı-70 terörist öldürüldü, Kandil’e misilleme, TSK Haftanın’i vurdu-70 PKK’lı öldü”. Dağlıca saldırısı haberleştirilirken de benzer bir strateji söz konusudur: “Hava operasyonunda 14 hedef vuruldu” (Aydınlık, 7.9.2016), “Jetler 13 hedefi vurdu” (Hürriyet, 7.9.2015). Üstelik ‘düşmana karşı’ gerçekleştirilen operasyonlar, daima militarist kavram seti aracılığıyla sunulmaktadır:

¹³ Dağlıca saldırısı 7 Eylül 2015 tarihinde Akşam, Evrensel, Milli Gazete, Yeni Mesaj, Yeni Asya, Yeni Şafak ve Güneş gazeteleri tarafından ana sayfada haberleştirilmemiştir. Türkiye gazetesi ise kayıp sayısını vermeksizin olayı vermiş, manşette Diyarbakır’da ölen polis memurunun arkadaşlarının mesajı paylaşılmıştır. Dağlıca haberi bu manşetin altında ve hatta Erdoğan’ın “bedelini çok ağır ödedeçeriz” haberiyle birlikte pasifize edilmiş. Yeni Akit ise çok küçük bir kutu içinde “Dağlıca’da hain tuzak” başlığıyla olayı geçiştirmiştir.

“temizlendi, büyük temizlik, yok edildi, imha edildi, hainlere darbe, ağır darbe, nefes kesen operasyon, yerle bir edildi, bomba yağdırdılar, hak ettikleri cevap, kapana kısıldılar, inlerinde yok edildiler, yuvaları dağıtıldı, tanklar ezdi geçti”.¹⁴

Ayrıca ‘düşman’ın saldırısı geniş çaplı ve kayıp sayısı da fazla olduğunda iktidar medyası, bu vakıyı ana sayfada ya hiç işlemeyerek ya da daha önemsiz bir haberi manşete çekerek gizleme stratejisini devreye sokmaktadır. Örneğin 10 Ekim Ankara katliamı 18.10.2015 tarihinde Milat ve Ortadoğu gazeteleri tarafından hiç görülmezken; Habertürk, Star, Takvim, Türkiye, Yeni Akit gibi gazetelerde Kıbrıs’a su götürme projesi haberlerinin gerisinde bırakılmıştır. Güneş, Yeniçağ ve Sabah gazeteleri ise kayıplar yerine öldürülen teröristleri vurgulamıştır. Örneğin Milat (8.9.2015), Dağlıca baskınına haberleştirirken sürmanşetin hemen altında 16 askerin şehit olduğunu pasifize edecek şekilde bildirirken, ağırlıklı biçimde “400 PKK Teröristi Kapana Kısıldı” başlığı altında ‘öldürülen, imha edilen ya da kısırılan’ teröristlere dair bilgileri öne çıkartmıştır. Milliyet (8.9.2015) ise aynı olayı manşette “PKK’ya Çifte Operasyon” başlığı altında kaç mağara, depo, barınma alanı, mevzi ve teröristin ‘imha edildiği’ açıklamalarıyla veririrken, 16 şehide dair haber manşetin solunda daha küçük çaplı olarak yer bulabilmiştir.¹⁵ Şehit haberleri bildirilmek zorunda kalındığında ise güvenlik güçlerinin “baskın, pusu, mayın patlatma” türü mertçe olmayan saldırılar karşısında hayatlarını kaybettiği bilhassa vurgulanmaktadır. Amaç ‘kora kor bir çatışma olsaydı kayıp verilmezdi’ anlamını inşa etmek ve saldırganları *namert* olarak damgalamaktır. Ne de olsa güvenlik güçleri ‘asker-millet’ karakteri taşıyan bir ulusun evlatlarıdır: “97 şehidin 47’si mayından” (Bugün, 8.9.2015). Militarist zihniyetin bir tür dışavurumu olarak karşımıza çıkan ‘güvenlik güçlerinin korkusuz, mert, fedakâr, gözüpek, insancıl’ vb. değerlere sahipliği anlamını pekiştirmek adına PKK’nın, operasyonlar karşısında nasıl “*acz*” içinde kaldığı, böylesi anlarda anaokulundaki/kütüphanedeki çocukları bile gözden çıkaracak biçimde nasıl “*canice*” hareket ettiği, müthiş bir “*korkaklık hal*” içinde oldukları

¹⁴ “Dağlıca’da Büyük Operasyon - Son Teröriste Kadar Vur Emri” (Akşam, 8.9.2015), “İntikamları Alındı” (Güneş, 8.9.2015), “Dağlıca’da 75 PKK’lı Öldürüldü - Misliyle Ödettik” (Sabah, 8.9.2015) gibi.

¹⁵ Türkiye gazetesi ise bu tutumu (8.9.2015) “Şehit sayısıyla propaganda engellendi. Gizleme değil tedbir” başlıklı manşetiyle meşrulaştırmaya çalışmıştır. Kim olduğu belli olmayan terör uzmanlarının şehit sayısının bildirilmemesinin doğru olduğuna dair açıklamalarına da yer verilmiş.

sıklıkla (Güneş-Milat-Milliyet-Sabah-Türkiye, 22.12.2015) hatırlatılıp, insandışılaştırıcı metaforlar üretilmektedir. Oysa *şefkatli* ve *merhametli* Mehmetçik elini genç yaşlı herkese uzatmaktadır: “*Çocuklar Mehmetçikle Güvende*” (Aydınlık, 24.12.2015). Teröristler insanlık dışı değerlere sahip, şeytani ve aşağılık varlıklar olarak anlamlandırılırken, polis/askerin sivil halka karşı bir o kadar şefkatle, merhametle, acıma hissiyle, fedakârca yaklaştığının vurgulanması, militarist dil kullanımının bir ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Örneğin bir askerin yaralı polisin üzerine kapanıp ona siper oluşu, bir komutanın soğuktan üşümüş çocuğun ellerini alıp nefesiyle ısıtması, çatışmaların ortasında kalan bölge halkına yiyecek ve çocuklara ise çikolata, süt vs. dağıtma haberleri gibi. Evrensel’de, Birgün’de, Özgür Gündem’de yer alan ve polise/askere yönelik olumsuz anlam üretecek hiçbir haber (öldürülen PKK’lıya ait cesedin polise ait bir aracın arkasına bağlanıp sokaklarda sürüklenerek teşhir edilmesi ya da teröristlere ait cansız bedenlerin ve bilhassa kadın bedeninin çıplak halde teşhir edilmesi ve bu tür video ve fotoğrafların hızla sosyal medyadan paylaşımı yahut teröristlerin cinsel organlarından kurşunlandığı iddiası gibi) anaakım medyada karşılık bulmamıştır. Çünkü bu gazeteler, kötülüğü özcü bir mantıkla daima dışarıya aktaracak biçimde hareket etmektedir.

Basit ya da sıradan bir olayın ulusal bir soruna dönüştürülüp, buradan bir başarı öyküsü çıkartılması ise militarist dil kullanma stratejisinde üçüncü bir kategoriye oluşturur. Milliyetçi ideoloji dolayımıyla bu strateji, bir tür güç/gövde gösterisinin aracıdır aslında. Hangi ülkeye ait olduğu tespit edilemeyen İHA’nın düşürülme haberi en tipik örnektir. İlgili haber metinlerindeki “vurduk, vururuz, gereği yapıldı, düşürdük” türü ifadeler de gözden kaçmamalıdır: “*Sınırdaki İHA vurduk*” (Akşam, 17.10.2015), “*Sınırı 3 km. ihlal etti F-16’lar vurdu*” (Habertürk, 17.10.2015), “*Suriye’den gelen İHA’yı vurduk*” (Sabah, 17.10.2015), “*Sınırı aşan casus İHA’yı düşürdük*” (Star, 17.10.2015), “*şakamız yok*” (Takvim, 17.10.2015), “*Rus İHA’sını düşürdük*” (Türkiye, 17.10.2015), “*TSK affetmedi*” (Vahdet, 17.10.2015), “*Suriye sınırında İHA düşürdük*” (Yeniçağ, 17.10.2015). Bu anlamda haber sunumundaki kipliğin (‘görülen geçmiş zaman’ kipi ve etkin yapıda verilmesi) söz konusu eylemin, okuyucu tarafından sahiplenilmesini, meşrulaştırılmasını, içselleştirmesini sağlayacak biçimde kurgulanması da tesadüfi değildir. Benzer bir *epik-haber* yazım süreci de 8 Eylül 2015’te Dağlıca’da 16 askeri şehit edip kaçan PKK’lıları yakalamak için başlatılan operasyonda gece bölgeye indirilen 17 kişilik bordo bereli komando timi üzerine inşa

edilmiştir. “Arkadaşlarının ve komutanlarının intikamını almadan geri dönmek için telsizlerini kapatan” komanda timi yaklaşık “100 teröristi etkisiz hale getirmiş/öldürmüş/temizlemiştir”. Milliyetçi ideolojinin militarist kanalının daha çok efsane ve kahramanlık hikâyelerinden beslendiği hatırlanacak olursa, günümüz gazete ana sayfalarının da bu süreçte herhangi bir askeri haberi bu tarz bir epik hikâyeye çevirerek güncel bir milli tarih yazımına giriştiği açıkça fark edilmektedir.

Dördüncü olarak, kitlede bir duygu yoğunluğu yaratmak, yapıları kahramanlık destanına dönüştürmek, fedakârlık ve canını feda etme örneklerini övgüyle anmak, böylece benzer fedakârlıkları tüm yurttaşlardan bekleyecek biçimde gündelik yaşam alanını askeri bir zihniyetle çerçevelemek maksadıyla da militarist dil seferber edilebilmektedir. Örneğin babası istifa et dediği halde mesleğinden ayrılmayıp “vatanı uğruna” şehit düşen polisin (Vahdet – Yeniçağ, 14.09.2015) veya kendi isteğiyle çatışma bölgesine gidip şehit düşen askerin hikâyesi, bu şekilde yaşamını yitirmiş olanların “aslan yürekli” olarak anılması, ABD’de yapılan müsabakalarda derece elde etmiş olan milli güreşçilerin Türk bayraklı ve asker selamı veren fotoğraflarının sürmanşetten verilmesi,¹⁶ çatışmada yaşamını yitiren bir askerin yatağının koğuş arkadaşları tarafından bayrakla örtülmesinin “aslan yatağı” (Posta, 11.09.2015) olarak ifadelendirilmesi, şehit olan arkadaşının cenazesine gelen yaralı askerlerin “yaralı aslanlar şehidin cenazesinde” (Vahdet, 25.12.2015) başlığıyla duyurulması bunlardan bir kaçıdır. Bu arada haber metinlerinde kullanılan kavram ve ifade setinin, okuyucuda, teröre karşı duygusal temelde bir hınc birikimini üretmek, acının içselleştirilerek yoğun olarak yaşanmasını temin etmek ve böylece terör karşısında militarist çözüm yolları dışında sivil herhangi bir alternatif bırakmamak hedeflenmektedir: “yürekllerimiz dağıldı/yandı, dağ gibi acı, içimiz yanyor, alçak/hain/kahpe/kalleş pusu/saldırı, büyük acı, Türkiye yasta, kalleşler, kan ağılıyoruz, kahraman, cengaver, gözyaşlarıyla uğurladık, yiğitler, camiyi yakanlar bedelini ödeyecek, İslamiyet’e saldırıyorlar, vatan toprağı kanla sulandı”.¹⁷

¹⁶ Milliyet (10.9.2015) “Şampiyonlardan Türkiye’ye selam”, Sabah (10.9.2015) “Altın adamlardan şehitlere selam”, Yeniçağ (10.9.2015) “şehitlerimize altın selam”, Posta (14.09.2015) “madalyasını şehitlere adadı”, Türkiye “bu altın madalyam şehitler için” (14.9.2015) başlığıyla duyurmuştur.

¹⁷ Diyarbakır’da hayatını kaybeden iki polisin arkadaşlarının bölge halkı için kaleme aldığı mesajı yayınlayan Takvim, Türkiye ve Star’daki (7.9.2015) şu satırlar da, benzer bir duygu yoğunluğu üzerinden, hem ihaneti hem de kahramanlığı hatırlatan bir yan anlam

Türkiye gazetesindeki (10.9.2015) “Çoraplarını Yıkınız” başlıklı haber metni ise, militarizmin toplumsal karşılık bulmasını sağlamak adına seferber edilmiş en iyi örneklerdendir: “7’den 70’e toplumun her kesimi Mehmetçiğe destek için seferber oldu. Halkımız askerlik şubelerine akın etti. Kadınlar ‘bizi de alın askere’ dedi. Engelli vatandaşlar ‘Mehmetçiğin botunu boyayıp çoraplarını yıkarız’ derken duygulandırdı. İstanbul başsavcısı hadi Salihoğlu ise ‘60 yaşındayım göreve hazırım’ mesajını verdi”. Dikkat edileceği üzere okuyucu gündelik yaşamında, terörle mücadele sürecinde bireysel olarak nasıl bir katkı verebileceği konusunda düşünmeye ve eyleme davet edilmektedir. Kadınların askere gitmek istediği, engelli yurttaşların askerinin botunu boyamaya ya da çoraplarını yıkamaya talip olduğu, emeklilerin yeniden silahlı altına alınmayı arzu ettiği bir ortamda, okuyucuya da bir takım görevler düşüyor olsa gerektir. Okuyucunun bu konuda bir an için neler yapabileceğini düşünmesi, militarist zihniyetin toplumsal yapıda örgütlenmesi adına anlamlıdır. Bu sayede bir yandan orduya ait değerler sivil hayatı şekillendirebilecek, öte yandan savaş ile barış ya da askeri olan ile sivil olan arasındaki sınırlar muğlaklaşacaktır.¹⁸ Bir başka önemli örnek ise asker ya da polisler yazılan mektuplara dair haberlerle karşımıza çıkar. Aydınlik’ın sürmanşetten verdiği (31.12.2015) “Minik Yüreklere Mehmetçiğe Mektup” haberi, Marmaris’teki bir ilkokul öğrencilerinin Doğu’daki askerlere yazdıkları yılbaşı mektubunu konu edinmektedir: “...sevgili asker ağabey, siz bizim için canınızı düşünmeden savaşıyorsunuz. Üşüyor ama bunu düşünmüyorsunuz. Sizi çok seviyoruz. Yılbaşınız kutlu olsun”. Diğeri ise Milat’ın (31.12.2015) manşetten verdiği “Rabbim Sizinle Olsun” başlıklı haberdür ki, bu da Sur’da yaşayan genç bir kızın polisler yazdığı mektuptur. “Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Ben 20 yaşında bir genç bacınız. Bir Diyarbakırlı olarak polislerimizi, askerlerimizi çok seviyorum. Rabbim ailenize acınızı yaşatmasın... bazen yemek ya-

taşımaktadır: “biliyor musun Diyarbakır, Muzaffer Can ve Mustafa Turanlı şehit oldu bu sabah. Senin için ... kahpe roket tıpkı gölge gibi sokuldu yanı başımıza ... sadece görevimizi yapıyorduk. Sen rahat yaşa, dükkânını rahat aç diye ölümü bekliyorduk”.

¹⁸ Gündelik yaşamı militarist bir zihniyetle kavratmaya yönelik bir başka önemli örnek de Posta (22.12.2015) gazetesinde yer alır: “Asker Okulda: ... Sur’da asker polisin ilçeyi ele geçirmeye kalkan PKK’lı teröristlere karşı başlattığı operasyon 11 Aralık’tan bu yana sürüyor... daha önce PKK’nın üs olarak kullandığı okullar artık askerinin elinde. Mehmetçik sınıfta silah başı yaptı”. Bu arada günün fotoğrafı olarak verilen ve diğer gazetelerin birçoğunda da yer alan görüntüde Atatürk’ün “öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır” sözünün önünde teçhizatlı bir güvenlik görevlisinin askeri mevziye dönüştürülmüş sınıfta nişan alan fotoğrafı bulunmaktadır.

pıp size getirmek istiyorum. Ama kabul etmeyeceksiniz haklı olarak. Güvenmiyorsunuz ama bunu bilin, sizi burada çok seven insanlar da var. Ben her zaman size dua ediyorum. O pis, kafir topluluğuna Allah fırsat vermesin. Peygamberimiz zamanında nasıl helak oldularsa PKK da helak olacak”.

Duygu yoğunluğu kimi zaman, bir tür teyakkuz hali yaratmak ve teröre karşı nasıl bir tavır takınılması gerektiğini göstermek adına da seferber edilebilmektedir. Örneğin Sur, Cizre, Silopi, Nusaybin gibi çatışma bölgelerinden aktarılan haberlerde militarist dil, ‘güvenlik güçleri–halk’ diyalogu üzerinden kurgulanmaktadır. Yöre halkının “PKK’yı bitirin çağrılarını” ilettiğine dair bir yağın örnek vardır. “Milletimiz feryat ediyor: bu acının hesabını sorun” (Bugün, 20.02.2016); “Kürt halkının canhıraş feryadı: PKK’nın kökü kazınsın” (Yeni Akit, 22.12.2015); “Kürt babanın feryadı: Bizi bu lanet örgütten kurtarın” (Yeni Akit, 24.02.2016); “Terör tehdidi altındaki bölge halkı, operasyonların sürdüğü ilçelerde imdadına yetişen polis ve askeri ‘bizi bu pisliklerden¹⁹ kurtarın’ diyerek bağına bastı” (Akşam–Yeni Akit–Yeniçağ, 25.12.2015); “Terör mağdurları: bizi bu pisliklerin eline bırakmayın” (Bugün, 25.12.2015), “Halk Mehmetçiğe dua ediyor: ezan bile okutmuyorlardı” (Güneş, 14.10.2015), “çocuklar Mehmetçikle güvende” (Aydınlık, 25.12.2015); “PKK’lıların sızdığı ilçelerde hainlerden eziyet gören vatandaşlar, güvenlik güçlerine sığındı” (Bugün, 25.12.2015); “...güvenlik güçlerine dert yanan vatandaşlar, ‘Allah rızası için operasyonu sonuna kadar devam ettirin, bizi bu pisliklerden kurtarın” (Habertürk–Milat, 25.12.2015).²⁰ Bu tür başlıklar, operasyonları ve devlet şiddetini meşrulaştıran bir töze sahiptir. Zira halk, şiddetten rahatsız olmak bir yana, onu doğrudan kendisi talep etmektedir. Örneğin Star’ın (25.12.2015) “Sur’da PKK zulmüne isyan” başlıklı haber metninde konuşan yurttaşın isteği son derece nettir: “asker polis gelinceye kadar yüzleri maskeli 14-15 yaşlarındaki çocuklardan tokat yiyorduk. Allah rızası için operasyonu sonuna kadar devam ettirin, bizi bu pisliklerden kurtarın” ya da “Düzce depreminde, enkazdaki kadınların kollarını bilezikleri için kestiğini anlatan it uğursuz şimdi sırtında kaleşnikofla racon kesiyor. Evlerimizi roketlerle yıkı-

¹⁹ Sızma, fitne, ihanet tabirleri gibi “pislik” ifadesi de sıklıkla kullanılmaktadır. PKK ve HDP’yi aşağılamanın önemli kavramsal araçlarından biridir. Pislik ifadesinin kullanımındaki sıklık ile güvenlik güçlerinin müdahalesinin “temizlik” olarak ifadelendirilmesi, birbirini bütünlemektedir.

²⁰ Bu türlü argümanları desteklemek üzere, güvenlik güçlerinin “halkın mağdur olması için” hazırlanan gıda paketleri ve çocuklara çikolata dağıttığına (Milat, 25.12.2015) dair fotoğraflar da ana akım medyada ziyadesiyle dolaşımdadır.

yorlar". 59 yaşındaki bir yurttaşın "kim bu adamlar? Bunlar buraların çocukları olamaz. Nereden geldi bunlar? Bunlar Kürt değil. Camilerimizi, evimizi yıktılar" (Yeni Akit, 25.12.2015) sözleri ise yine kötülüğün içeriye/biz'e ait olamayacağını, mutlak anlamda dışarılığını sabitlemektedir.²¹ Kaldı ki Kürt olsalar en başta camileri yakıp yıkmıyor olmaları gerekir!²²

Militarist zihniyetin dile yansımaları aynı zamanda önemli ölçüde erillik barındırmakta ve üstelik bazı gazeteler bu konuda oldukça cömert davranmaktadır: "Kadın subaylar etekli terörist avında" (Bugün, 28.12.2015). "...kadın subaylarımız terörle mücadele ederken PKK'lılarla cesurca savaşıyor. Hainler ise kadın kılığına girip kendilerini kamufler ederek kaçma yollarını arıyor". Askeri cesur teröristi ise korkak anlamına kapatan bu türlü örneklerde, 'korkaklık' kadın kimliği üzerinden 'cesaret, kahramanlık ve sadakat' ise erkeklik üzerinden inşa edilmiştir. Her ne kadar habere konu olan subay cinsel kimliği itibarıyla bir kadın ise de toplumsal kimlik itibarıyla erkeklikle, erkek olan teröristler ise cinsel kimlik itibarıyla erkek olsalar bile toplumsal kimlik açısından kadınlıkla ilişkilendirilmişlerdir. Bu durum, "kahramanlık ve sadakat temelli militer dil" in erkekliğin kurucu unsurlarından biri oluşuyla ilgilidir (Öztaş, 2013: 109). Bu arada haberde kullanılan fotoğrafta kadın kılığında ve ellerinde molotof kokteyl olan iki erkek terörist gözükmemekte, kadın subayın rumuzunun "zıpkın" olduğu bildirilmekte ve fotoğrafın altında "PKK'lılar sıkıştıkları zaman kaçabilmek için kadın kılığına giriyor" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca, terör örgütünün eylemlerinin "azgınlık" olarak nitelenmesi ya da saldırıların "kahpe(ce)" kavramıyla betimlenmesi de yine eril dil kullanımını örneklemesi adına zikredilebilir.

Elinde silahla özellikle de nişan almış vaziyette güvenlik görevlisi fotoğrafları, yoğun şehit cenazesi görüntüleri, cenaze törenine katılan veya

²¹ İktidar medyası PKK/HDP'yi düşmanlaştırırken belirgin biçimde Kürtler arasında iyi-kötü özne ayrımı yapmaktadır. Buna göre 'dindar, dürüst, devletine bağlı, yoksul' iyi Kürtleri temsil etmeyen HDP/PKK kötü-Kürt özneyi temsil eder. Böylece kötülük özcü bir mantıkla dışarı atılırken, iyilik ise bütünüyle içeriye/biz'e ait kılınmaktadır. Cizre'de, Sur'da, Silopi'de yaşanan çatışma sürecinde yöre halkının ağzından aktarılan "bunlar bu yörenin insanı olamaz" sesleniş, tam da bu anlamı kapatan bir ifadedir. Yaşlı bir kadının operasyonların tamamlanmasının ardından polis ve askeri kucaklayıp "bunlar Kürt değil, bunların yaptığını gavur bile yapmaz" (Akşam, 25.12.2015) sözleri ise, yardımsever Mehmetçik ile 'gavurdan daha beter' PKK arasında yaratılan dikotomiye örnekler.

²² Yöre halkı ile PKK arasındaki mesafeyi açma gayreti de taşıyan bu stratejinin en somut hali "PKK'yı protesto ettiler" (Bugün, 26.12.2015) ya da "PKK'ya karşı bayrak açtılar" (Yeni Akit, 26.12.2015) haber başlıklarıyla karşımıza çıkmaktadır.

teröre tepki maksadıyla toplanan kitlenin ellerindeki bayrak imgesinin yoğunluğu, patlamanın hemen sonrasındaki panik ve travma anını yaşayan yaralıların kan revan içindeki görüntüleri, çatışma alanına dair harita üzerinde krokiye dönüştürülmüş izahat biçimleri, çatışmaların yaşandığı karakollardan tam teçhizatlı güvenlik görevlilerine, bolca silah ve savaş uçağı görüntüsüne kadar pek çok görsel malzeme, AKP'li Cahit Özkan'ın *"kurtuluş savaşımız devam ediyor"* (Milat, 21.02.2016) açıklaması eşliğinde okunduğunda, gündelik yaşamın militarist bir zihniyetle kuşatılması adeta olağanlaşmaktadır. Özkan'ın iddiası, aslında Türk-İslamcı ideolojinin tipik *'herkes bize düşman'* kavrayışının somutlaşmış halidir: *"bölge-mizdeki durum ortada. Türkiye'nin kurtuluş savaşı 1920'lerde bitmedi, hala devam ediyor... paralel yapı, PKK, faiz lobisi ve petrol şirketlerinin bölgedeki entrikaları birbirinde ayrı düşünülemez. Hepsi birbirine bağlı olarak hareket ediyor"*. 1 Kasım seçimleri öncesinde seçim kabinesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yapan Yalçın Topçu da benzer bir düşman algısını dillendirir: *"Çanakkale Savaşı devam ediyor"* (Yeni Şafak, 11.09.2015). Topçu'ya göre devlet 40 yıldır PKK ile değil *"Çanakkale'de Malazgirt'te Kudüs'te"*ki düşmanlarla savaşmaktadır. Üstelik PKK'nın arkasındaki güçlerin planı da *"Selahaddin Eyyubi ile Nureddin Zengi'nin torunlarını birbirine düşürmek"* tir. Barış İçin Akademisyenler Girişimi Bildirisi'nde imzası olanların *müstemele* ve *mütareke* aydını olarak damgalanması da, dış düşmanların geçmişten günümüze Türkiye üzerine oynadıkları sayısız planlarını içerideki hainler aracılığıyla devam ettirmek istediğinin bir göstergesi olarak sunulmuştur. Yeniçağ gazetesinin (20.02.2016) *"Bir Günde 43 Şehit Al Bayrağa Sarıldı – Sözü Bittiği Yer!"* başlıklı haberi ve *"Vatan dış destekli iş birlikçi hainler tarafından kuşatıldı. Alçak pusula ve kahpe tuzaklar ile diz çöktürmek istenen Türkiye Cumhuriyeti devleti tarihinin en zorlu günlerini yaşıyor. Millet büyük acıyla gözyaşları döküyor"* haber metni, Özkan ve Topçu'da örneklerini gördüğümüz, okuyucuyu müteyakkız kılmaya yönelik milliyetçi-militarist zihniyetin gazete aracılığıyla yeniden üretimidir. Militarist zihniyetin gündelik yaşamı çerçevelemesini hedefleyen ve haddinden fazla örneğini gördüğümüz ve üstelik sürekli olarak tekrarlanan bu tür kullanımlar, hem yaşanan çatışmaları, can kayıplarını, olağanüstü hal tedbirlerini, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını/ortadan kaldırılmasını olağanlaştırmakta; hem çatışmaların sivil/politik yollardan çözülme ihtimallerini alternatif olmaktan çıkarmakta, hem de yurttaşların içinde yaşadıkları toplumsal ve politik düzene ya da iktidara itaat etmele-

rini ve sadakatle bağlı kalmalarını garanti altına almaya çalışmaktadır. Böylece demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri, sivil politik süreci baskılayan ve hatta yok edecek olan militarist önerilerin okuyucu nazarında rahatsız edici niteliği ve sorgulanma kabiliyeti büyük ölçüde bastırılmaktadır. Teröre karşı 'güvenlikçi politikalar mı demokratik çözüm mü?' sorusunda tercihin güvenlikçi politikalardan yana olması gerektiğine dair gazetelerdeki bu ortak tavır, iktidarın terörle mücadele konusunda yeni bir genelge hazırlığı içine girmesi ve Davutoğlu'nun 'her ile o ilin ihtiyaçları doğrultusunda ayrı bir güvenlik anlayışı' getirileceğini müjdelemesiyle bir tür memnuniyete ve 'sonunda oldu' tepkisine dönüşmektedir: "*Davutoğlu imzalı yeni terörle mücadele konsepti. İşte o genelge*" (Milliyet, 28.12.2015).²³ Milat (8.9.2015) ise "*Vur indir yetkisi*" başlığı altında, emniyet genel müdürlüğünün il emniyet müdürlerine "*teröristlere asla taviz verilmemesi, devlete silah yönelenlerin anında vurulması*" yönünde bir genelge gönderdiğinden bahsetmektedir. Ankara patlamasının ardından Milliyet'in (22.02.2016) "*Başkent önlemleri*", Ortadoğu'nun (22.02.2016) ise "*Nihayet Bahçeli'nin dediğine geldiler: Örtülü Sıkıyönetim*" başlıklı haberleri de benzer biçimde güvenlikçi paradigmaların meşruluğu ve kaçınılmazlığını konu edinmektedir.

1.4. Din - militarizm ilişkisi

Dinin militarist zihniyet ile buluşması sayesinde, militarizmin özünde yer alan kahramanlık, fedakârlık, inanç dairesi dışında kalanların yok edilmesinin meşruluğu, vatan için canını vermenin gerekliliği düşünceleri de kutsanmaktadır. Bunun en somut karşılığını *şehit* ifadesinin kullanımlarında görmek mümkündür. Taraf, Birgün, Evrensel ve Özgür Gündem *şehit* yerine 'öldü, hayatını kaybetti' türü ifadeleri tercih ederken, diğer gazetelerin tamamında güvenlik güçlerinin kaybı 'şehit' olarak adlandırılmıştır. Fakat bu genel eğilimi kıran iki a-tipik örnek mevcuttur. Birincisi, Habertürk (13.10.2015) Şırnak'taki çatışmalarda hayatını kaybeden askeri 'şehit' olarak betimlerken, aynı çatışmada hayatını kaybeden korucudan

²³ Haberin açıklamasında terörle mücadelede "*devletin tüm unsurlarıyla*" hareket edeceği belirtilmekte olup, önlemler arasında yol kontrollerinin artırılmasından, gerektiğinde sokağa çıkma yasağı ilan edilmesine, terörle mücadeleyi engelleyen kamu görevlileri hakkında işlem yapılmasından cenaze törenlerinin terör propagandası amacıyla kullanımının engellenmesine uzanan bir dizi tedbir "*topyekün mücadele*" alt başlığı altında sıralanmaktadır.

'öldü' diye bahseder. İkinci olarak Özgür Gündem, güvenlik güçlerinin kaybını kesin biçimde şehit olarak anmazken, güvenlik güçleriyle çatışırken ölenleri ise 'gerilla' olarak ya da 'şehit' olarak anmaktadır. Hatta Ankara katliamında ölenler de "barış şehitlerimiz" olarak zikredilir (12.10.2015). Bu türlü ifadeler, kimlerin *bizlik* kimlerin ise *ötekilik* kimliğine yerleştirildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Hayatını kaybedenlerin "öldü" biçiminde anılması ya da cenaze yerine "ceset" ifadesi altında ölen kişinin insandışlaştırılmasını; şehit olarak anılması ve ceset yerine naaş türü bir kavram tercihi ise ölen kişinin insanlaştırılmasını beraberinde getirmektedir. Böylece "hangi ölüm için üzüleceğimiz, hangi ölümü meşru kılacağımız" gazeteler tarafından "medyatik alanda dikte" edilmektedir (Arsan, 2013: 146).

Şehitlik en genel anlamıyla bir *kutsal dava* uğruna mücadele eden kişinin *o dava* yolunda canından olmasıdır. *Kutsal dava* retoriği tarih boyunca birçok farklı ideoloji, cemaat ve topluluk tarafından kullanılmış olsa da çoğunlukla ilahi dinler tarafından sahiplenilmiştir. Kendi hayatını gözünü kırpmadan inandığı ve savunduğu değerler uğruna feda eden kişinin bedenen ölmesine rağmen ruhunun ölümsüz kalacağı ve hatta tanrı katında muteber olacağı inancı üzerine kurulu olan şehitlik olgusu, bir bakıma savaş ve şiddeti meşrulaştırmaktadır. Modern çağda ulus-devletler hem iç hem de dış savaşını meşrulaştırmak ve kendi varlıklarını ölümsüzleştirmek için dinsel bir kategori olan şehitlik olgusunu ulusal söylem içine dâhil etmişler ve kutsal davayı milli dava²⁴ haline getirmişlerdir. Millet'in ve devletin bekası uğruna asker ya da sivil tüm vatandaşlar şehit olmaya gönüllü olmalıdır ve hatta bu bir yurttaşlık görevine dönüştürülmelidir. Böylelikle iktidarın kutsallık atfettiği savaşta devlet ve millet uğruna ölenler *şehit* olarak ruhlarını teslim ederken, devlete karşı gelerek hayatını kaybedenler de ruhlarını cehennem ateşine atmaktadırlar. Bu bağlamda şehit cenazelerinin militarist bir duygu yoğunluğu yaratmak üzere kullanımı son derece verimli sonuçlar yaratabilmektedir. '*Ülkenin bütünlüğü bozulmasın, bayrak inmesin ezan dinmesin diye şehit olan askerlerin*' cenazelerine dair haber metinleri "gözyaşı, feryat, hamile eş/bebek/çocukların görüntüleri/sözleri, tabuta sarılan yakınların hali, aile efradının kimi zaman teröre meydan okuyan kimi zaman isyan eden sözleri", şehitlerin ne ka-

²⁴ Sıradan insanların "milli davayı" sahiplenmesi, ona inanması gerekir. Aksi takdirde savaş kamusal alanda meşruiyet zeminini kaybeder ve şehitlik olgusu çatırdamaya başlar (Aykaç, 2013: 172).

dar kahraman olduklarına dair güzellemeler ve bolca bayrak imgesi üzerinden kurgulanmıştır.²⁵ Kimi zaman haber metni, şehit yakınlarının törendeki asker/polisi kucakladığı, onların gözyaşlarını sildiği yahut dua etme anına odaklanıldığı fotoğraflarla desteklenir. Kimi zaman da oğlunun şehit olacağını rüyasında gören (Ortadoğu, 7.9.2015) veya bunu hissedeni annenin açıklamaları (Vahdet, 7.9.2015), “oğlum üşür beni de buraya gömün” (Zaman, 8.9.2015) feryadı, kız kardeşin tabuta dokunup “bakın belki nefes alıyordu, belki o değildir” (Vahdet, 8.9.2015) sözleri, Dağlıca şehitlerinden bir asker annesinin “ne mutlu bana şehit anasıyım” (Milat, 11.9.2015) deyişi, şehidin gazi olan amcasının “aynı aileden hem şehit hem de gazi çıkması bizim için gurur verici” (Türkiye, 22.12.2015) açıklaması, bayrağa sarılı tabutun uçağa götürülüşü esnasında küçük kızın “anne babamı nereye götürüyorlar?” sorusu (Posta-Türkiye-Vahdet-Vatan-Yeniçağ-Yeni Şafak, 16.10.2015), olayı aşırı biçimde dramatize ederken, teröre ilişkin tepkiyi de estetize etmiş olmaktadır. Bu acılı anların hiçbirisi Türk bayrağı olmadan sunulmaz. Böylece ‘aile – şehit – bayrak’ dolayımıyla hem ölümün kendisi, hem de uğruna ölünen toprak/vatan ortak bir kutsiyet halesiyle çerçevelemektedir. Milliyet’in (25.12.2015) “yırtık çoraplı kızların amcası, şehit kardeşine seslendi – RAHAT UYU” başlıklı haberi ise, vatan için can feda etmeyi yücelten tipik örneklerdendir. 2007’de şehit olan babalarının cenazesine o gün için yırtık çoraplarıyla katılan iki kız kardeşin o “yürek burkan” görüntüleri üzerine düzenlenen yardım kampanyalarıyla birer daire satın alındığı, şehidin kardeşinin işe yerleştirildiği, köydeki tek derslikli okulun genişletilerek şehidin adının verildiği ve iki kız kardeşin o okulda okudukları hikâye edilmektedir. Haberin taşıdığı mesaj açıktır: ‘şehit ol, korkma, gözün arkada kalmasın, zira devlet/millet geride kalanlara sahip çıkar’. Şehitlik, ölüme kutsiyet kazandırmanın ötesinde korkulacak bir şey olmadığı anlamını da üretmekte, böylece içselleştirilmesi doğallaştırılmaktadır.²⁶ Ölümün şehitlik üzerinden kutsanması, aynı zamanda yurttaşları terörle mücadeleye ikna etme gayreti de içermekte-

²⁵ En tipik olanlarından bir tanesi: “onlardan geriye kalan gözü yaşlı çocuklar yüreklerine düşen korla bir avuç toprağa ‘baba’ diye sarılacak. Yetimlerin ahi, katillerin ve onları destekleyenlerin peşini bırakmayacak...” (Türkiye, 24.12.2015).

²⁶ Operasyon için Şırnak’a gönderilen ve Dağlıca’da hayatını kaybeden yarbayın bayram için gittiği memleketinde komşu ve akrabalarıyla vedalaşırken “ben gidiyorum ama tekrar gelirim, gelemem” diyerek helalleştiğinin (Vatan-Yeni Şafak – Habertürk, 18.10.2015) aktarılması, ölümün doğal, olağan ve içselleştirilmiş haline güzel bir örnektir.

dir. Yurttaşlar terörle mücadeleye olan inançlarını kaybettikleri ölçüde, ölümler anlamsızlaşmaya başlayacak ve toplumsal alandan türlü tepkiler ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle şehitlere ve cenazelerine dair haberler Evrensel, Özgür Gündem ve kısmen de Taraf ile Birgün dışında kalan bütün ulusal basında çok sıklıkla yayınlanmıştır ki, toplum iradesinin/kolektif ruhun şehitler üzerinden inşası mümkün olabilsin. Fakat bunun gerçek anlamda başarılabilmesinin yolu, tehdit/tehlikenin büyüklüğüne dikkat çekmek suretiyle bütün yurttaşları mücadeleye davet etmekten geçmektedir.

Şehit cenazelerine dair haberlerde bütün bir ülke/yurttaşlar homojen ve yekpare bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu haberler, devlet-millet birlikteliğinin yeniden üretimi açısından vazgeçilmezdir. Cenazelere katılan kişi sayısı daima abartılı bir “çokluk” üzerinden aktarılmaktadır: “*Türkiye Ayakta*”, “*...hain saldırı tüm ülkeyi sokağa döktü*”, “*Edirne’den Ardahan’a Tüm Türkiye tepki gösterdi*”, “*7’den 77’ye binlerce kişi bayraklı yürüyüş düzenleyerek...*”, “*Kırşehir’de esnaf gereken cevap versin terörün kökü kazınsın’ diye slogan attı*”, “*on binler dualarla uğurladı*” türü ifadeler, tepkinin adeta ulusça ortaklaşa ve el birliğiyle gerçekleştirilmişçesine ve ulusun bütün üyelerini aynı potada eritircesine bir anlam üretimini hedeflemektedir. “*Şehitlerimizi Türkiye Uğurladı*” ... “*Türk halkı... şehit düşen evlatlarını toprağa tarifsiz acısını kalbine gömdü*” (Sabah, 10.9.2015) ifadeleri ise, bahsi geçen duygulanım haline ilişkin bir davettir aslında. Zira bireysel irade ve farklılıkları yok edip toptanlaştıran milliyetçi kavrayış,²⁷ bu ritüellere ve o anlardaki duygu yoğunluğuna katılmayanları ‘hain ile işbirliği’ içinde olmakla damgalayabilecektir. O halde söz konusu olan sıradan bir cenaze töreni değildir, bir araya gelen insanlar bu törende kolektif bir eylem icra ederek, ulusal duygu ve ruh çerçevesinde bir ve bütün oluşturup, kolektif bir ruh yaratmaktadırlar. Özellikle törenlerdeki ‘*ya Allah bismillah Allahüekber*’ sloganı dinsel temelde, ‘*şehitler*

²⁷ Öyle ki, Türkiye’nin dört bir yanında Kürt kökenli yurttaşlara ve onların işyerlerine karşı gerçekleştirilen linç eylemleri bile birçok gazete tarafından “*kenetlenme*” hali olarak ifade edilmiştir. Örneğin “*Öfke Yurdu Sardı – Teröre Lanet Yağdı*” (Türkiye, 8.9.2015) başlıklı haberde “*...Dağlıca vahşeti sabır taşını çatlattı. Halk, sivil kuruluşlar, iş dünyası, sanatçılar... toplumun her kesimi tek vücut oldu. Onlarca şehirde yürüyüş düzenlendi; terör lanetlendi, şehitler için dualar edildi*” denirken, linç eylemlerinden hiç bahsedilmemektedir. Benzer biçimde Milat (10.9.2015) gazetesi de sürmanşetini “*Türkiye Kenetlendi*” başlığıyla duyurur. Ne de olsa “*PKK’nın kahpe saldırılarında şehit olan*”ların “*acı-sı*”dır söz konusu olan, kenetlenmek kaçınılmazdır.

ölmez vatan bölünmez' sloganı milliyetçi düşünüş çerçevesinde, ellerdeki bayraklar ise bu duyguları somutlaştıran semboller bağlamında savaşı ve onun uğruna ölme eylemini kutsallaştırır.²⁸ Örneklerin de gösterdiği üzere şehit ifadesi ve törenleri, aslında dost/düşman ya da sadık/hain arasındaki sınırı tayin etmektedir. 'Vatan uğruna can verme' eyleminin özü fedakârlık olduğundan, şehidin bedeni üzerinden geride kalanlara "davranış standartları" yaratılmakta, "uğruna ölmeye değer inanç sistemi kamusal olarak" sergilenmektedir (Aykaç, 2013: 149). Bu anlamda şehitlik, ölümün 'devlet-millet-vatan' üçgeninde kutsanmasının ve bedeninin dinsel retorikler dolayısıyla ölümsüzleştirilmesinin bir aracıdır. Türkiye'deki şehit cenazeleri de PKK ile olan çatışmayı adeta gündelik hayatın bir parçası kılmıştır. Böylelikle bölünme tehdidi ile devletin izlediği güvenlik siyaseti bütünüyle toplumsal bir karşılık bulabilmiştir.

Din-militarizm rabetasında ikinci bir önemli nokta ise, inançsızlığın PKK'yı düşmanlaştırmada pekiştirici bir unsur olarak kullanımınıdır. Sur'daki çatışmalarda tarihi Kurşunlu Camii'nin tahrip oluşunun gazete ana sayfalarında sıklıkla hatırlatılması (Zaman, 22.12.2015; Vahdet, 23.12.2015) bununla ilgilidir. Esasında söz konusu olan bir çatışma hali olduğuna göre, camilerin (benzer şey okulların ve genel olarak şehirlerin tahrip edilmişliğiyle de ilgilidir) sadece teröristlerin kurşunlarından zarar görmesi mantık dışıdır. Fakat gazeteler karşılıklı çatışma hali yokmuşçasına, camilerin tek başına teröristlerce yakılıp tahrip edildiği anlamını inşa etmeye gayret etmişlerdir. Bunun yanı sıra "*Avrupa'nın tepkisinden korktuğu*" için kiliselere dokunulmadığının belirtilmesi (Bugün, 27.12.2015)²⁹ de, inançsızlık anlamını pekiştirmektedir. Öte yandan PYD saflarında Hristiyan milislerin savaşmasının, "*Haçlı-PYD ittifakı*" olarak sunulması (Yeni Akit, 20.02.2016) PKK'nın/HDP'nin şeytanleştirilmesini beraberinde getirir. Bölgede ibadetlerin yapılamaz hale gelmesi nedeniyle Diyanet İşleri Başkanı veya Diyanet-Sen Genel Başkanı'nın konuyla ilgili

²⁸ Haber metinlerinde ağlayan feryat eden kadar "acısını içine atıp dimdik duran" ya da "metanetle şehidi selamlayan", özellikle "vatan sağ olsun" diyen aile bireylerine de yer verilir ki, bu da fedakârlığın sembolize edilmesini somutlaştıran başka bir husustur.

²⁹ Yeni Asya (15.10.2015) gazetesi Bugün gazetesinden farklı olarak "*Sur'daki çatışmalar cami ve kiliseleri de vurdu - Mabedleri üs yapmışlar*" başlıklı haberinde PKK'lıların Kurşunlu Camii ile birlikte aralarında Diyarbakır Ermeni Katolik kilisesinin de bulunduğu bazı kiliseleri "*örgüt merkezi*" olarak kullandığı için büyük tahribat verdiğini iddia etmektedir.

açıklamalarına sıklıkla yer verilmesi ise inançsızlık ve şeytanilik³⁰ anlamlarına meşruiyet kazandırır: “PKK camiye tehdit olarak görüyor” (Vahdet, 11.09.2015) haberinde Diyanet-Sen Genel Başkanı’nın “*teröristler bölgede cemaatle namaz kılınmasını dahi bir tehdit olarak görmekte. Camileri ateşe veriyorlar, ezanı susturuyorlar*” sözlerine yer verilmiştir. DİB başkanı Görmez ise “*Camiden yükselen alevler unutulmayacak*” (Milat, 26.12.2015) başlıklı haberde camilerin “*istiklalimizin sembolü*” olduğunu iddia ederek 29 camide bir aydır ibadet yapılamadığını ve bunun büyük bir üzüntü kaynağı olduğunu bildirmektedir. Bu iddialar, dindar Kürt halkının PKK’ya destek vermeyeceği ve hatta PKK’nın Müslüman Kürt halkının işi olamayacağı anlamına dönüşür (Milat, 24.12.2015). Sünni İslam inanç dairesi dışında kalışını gösteren bu örnekler³¹ sayesinde PKK’nın ‘*kökünün dışardalığı*’ da, bir yan anlam olarak ana sayfalarda dolaşıma sokulmuş olmaktadır. Kökü dışarda olan bir örgütün, ülkedeki masum ve dindar Kürt halkını devletine karşı kıskırtması için, Görmez’in de Erdoğan’ın da vurguladığı üzere, meselenin “*fitne ve fesat tohumu ekiyor*” (Vahdet, 14.10.2015) anlamı üzerinden değerlendirilmesini zaruri kılmaktadır. Yeni Akit’in (24.02.2016) bir yurttaşın ağzından aktardığı şu sözler her şeyin özetidir aslında: “*...bu Kürtlerin savaşı değil. Allah kitap tanımıyorlar. Kürtçe bilmiyorlar. Bunlar bu halkın çocukları olamaz... Müslümanlıkla hiç alakaları yoktu. Bunlar Zerdüşt. Benim polisim namaz kılıyor*”.

Din üzerinden PKK’nın düşmanlaştırılması örgütün Marksist-Leninist geçmişiyle de ilişkilendirilir. Anti-komünist stratejinin toplumsal bellekteki tortusunu harekete geçirmek adına bu geçmiş, sıklıkla *dindar* Kürt halkına hatırlatılır. Örneğin M.Fatih Bucak’a göre PKK hala Marksist’tir ve bu nedenle yaptığı bir “*etnik kimlik savaşı değil din savaşı*”dır. Üstelik örgütün finansörleri de “*küresel güçler*”dir (Milat, 14.09.2015). Star’ın (28.12.2015) “*böyle buyurdu Zerdüşt*” başlıklı haberi de Erdoğan’ın HDP/PKK’yı Zerdüştlikle ithamından feyiz alarak kurgulanmış olup, PKK’nın din dışı ve din düşmanı bir örgüt oluşuna işaret eder. Bu durum, hücre evlerinde bulunduğu söylenen eğitim notlarıyla da sabitlenir. PKK

³⁰ Star’ın (31.12.2015) “*Şırnak’ta çocuklara sokaklardan toplattığı gaz kapsüllerini cami bahçesine dizi, gelen cemaate ‘devlet camiye saldırıyor’ diye propaganda yapan PKK’lı imam*”a dair haberi “*Şeytanın imamına gözaltı*” başlığıyla sunması örgütü şeytanilik anlamına hapsedmek adına oldukça anlamlıdır.

³¹ “*Kendileri lüks sitelerde huzur ve konfor içinde*” yaşarken “*köhne evlerde yaşayan fakir halkı ateşin içine*” attığının (Bugün, 22.12.2015, 23.12.2015) belirtilmesi varsıl-yoksul dikotomisi üzerinden HDP’yi ötekileştirmektedir.

“dindar Kürt halkını İslam’dan uzaklaştırmak isteyen”, “Zerdüştlüğü öven”, “beyin yıkama seanslarında camilere saldırılmasını, Kur’an-ı Kerim’in yakılmasını emreden”, “dini ve milli değerlere düşman olmaları için akıl almaz hikâyeler” uyduran bir terör örgütüdür.

1.5. Komplocu kavrayış

Militarist zihniyetin HDP’yi ihanet retoriği üzerinden düşmanlaştırmasında, Türk sağının karakteristik özelliklerinden olan komplocu kavrayışın özel bir yeri vardır. Toplum, *AKP’liler* ve *karşıtları* olarak saflaştırıldığı için, hemen her kriz AKP iktidarını zayıflatmak adına *iç ve dış düşmanların* birlikte planladığı bir *oyun/tezgâh* olarak sunulmaktadır. Türk sağ düşüncesine içkin olan komplocu kavrayışın tipik bir izdüşümü olan *oyun/tezgâh* metaforu, AKP iktidarına ve onun kanaat teknisyeni olan gazete(cî)lere önemli bir sorumluluk yüklemektedir: Oyunu/tezgâhı ifşa edip, bozmak. Örneğin Milat’ın (21.02.2016) *“oyunu bozduk”* başlıklı haber metni bunun tipik örneklerindedir³². Türkiye gazetesi ise Ankara katliamı³³ ile ilgili olarak *“katliamın mesajları”* başlıklı haberinde söz konusu oyunu/tezgâhı deşifre etmektedir (14.10.2015): *“Dünyada ‘Türkiye’de sokaklar güvenli değil’ algısı oluşturmak; Seçim sürecine müdahale (baraj sınırına gelen HDP’nin oylarını yükseltme için bombalama eylemi); Türkiye’nin Ortadoğu’dan elini çekmesini sağlamak; ‘Türkiye yönetilemiyor’ imajı üretmek; Ankara’nın IŞİD’e karşı bir şey yapmadığı iddiasını güçlendirmek”*. Meseleyi komplocu bir kavrayışla ‘oyun/tezgâh’ olarak okumak, erken cumhuriyet döneminden bugüne süregelen ‘bölünme korkusu’nun bir tür dışavurumu olarak değerlendirilmelidir. Zira gazetelerde “birliğimizi”, “beraberliğimizi”, “istikrarımızı” hedef aldılar ya da “kaos istiyorlar” (Milat, 12.10.2015) türü haberleri sıklıkla izlemek mümkündür. Eğer or-

³² *“Cizre’de hain oyun bozuldu”* (Sabah - Yeni Şafak, 11.09.2015), *“oyun büyük”* (Milat, 11.9.2015), *“kirli tezgah temizleniyor”* (Habertürk, 12.9.2015), *“işte büyük tezgâhın fotoğrafi”* (Star, 12.9.2015), *“küresel güçlerin tuzağı”* (Yeni Mesaj, 12.9.2015), *“hendek oyununu HALK BOZUYOR”* (Yeni Asya, 24.12.2015), *“Büyük Oyunun Parçası”* (Aydınlık, 12.1.2015).

³³ Ankara katliamı, HDP/PKK tarafından 1 Kasım seçimlerine yönelik hazırlanmış bir komplo olarak kavrandığı için, haber metinlerinde betimleyici ifadelerin de olumsuz damgalamalar taşıdığı görülmüştür: “Terörle mücadeleyi protesto, karanlık eller, HDP ve uzantılarının barış mitingi adı altında düzenledikleri toplantı, bir çok radikal sol örgütün destek verdiği miting, Gezi parkı olaylarında en ön safta yer alan illegal örgütler ve

tada bir oyun/tezgâh varsa, arka planda bu oyunu üreten bir dış/küresel/Batılı gücün varlığını düşünmek kaçınılmazlaşmaktadır. O halde, teröre karşı barışçıl/demokratik çözümler değil militarist alternatifler üretmek elzem olup, bunun yolu da 'oyunu çözebilecek' güçlü bir devlet ve hükümet (Aydınlık, 12.10.2015) arzusundan geçmektedir.

Oyun/tezgah retoriğinden üreyen komplocu kavrayış, HDP/PKK'yi her şeyden evvel *yabancı güçlerin maşası* olarak damgalar. Ancak yabancı güçlerin kim ya da kimler oldukları genelde müphem bırakılmaktadır. Bu bilinçli bir tercihtir, çünkü yaşanan krize bağlı olarak, herhangi bir uluslararası aktör kolaylıkla sözü edilen dış güçlerin parçası kılınmakta veya duruma göre dışarda bırakılmaktadır. Bu nedenle dış güç metaforu ağırlıklı biçimde boş bir gösteren olarak karşımızda durmaktadır. Örneğin Suriye ile yaşanan kriz, Suriye'yi iktidar nezdinde o *dış güçlerin* doğal bir parçası kılarken, Akşam (12.10.2015) Ankara katliamı sonrasında attığı manşetle Suriye'nin düşman olarak kavranması gerektiğini okuyucuya aktarmanın gayretkeşliğine girişmiştir: "*Katliamda El Muhaberat Parmağı: Teslimat Esad'dan Bomba PKK'dan*". Benzer biçimde Erdoğan'ın güneydoğuda yaşanan yoğun çatışmalar evresinde "*DAEŞ'i, PKK'yi, YPG'yi çıkararak besleyip büyüten Suriye rejimidir*" (Türkiye, 28.12.2015) açıklaması, bütün kötülüğü komplocu kavrayışla Esad rejimine yüklemekte, böylece terörü doğuran iç koşullar bütünüyle talileştirilmekte ve Kürt sorunu diye bir tartışma başlığı Kürt hareketinin taleplerini değersizleştirmek suretiyle devre dışı bırakılmaktadır. PKK'nın 'dış güçlerin maşası' rolüyle ele alınması, siyasi kolu olarak değerlendirilen HDP'nin de 'milli ve yerli', aynı zamanda meşru bir politik aktör olma gerçekliğini ortadan kaldırmaktadır. Erdoğan'ın "*DAEŞ, PYD, YPG ve PKK'nın Suriye'de küresel güç mücadelesinin aracı... bu karanlık yapılar bölgedeki kirli hesapların birer Truva atına dönüşmüştür*" sözü "*Kirli Hesapların Truva Atı*" (Star, Yeni Şafak, 28.12.2015) sürmanşetiyle verildiğinde, Kürt siyasi hareketi HDP özelinde değersizleştirmektedir.

Dış güçler retoriği, her bir gazete grubunun komployu okuma biçimine göre farklılıklar barındırır. Örneğin Aydınlık gazetesine göre ülkede yaşanan her çatışma ya da saldırının, dolayısıyla PKK'nın/PYD'nin arkasındaki asıl güç ABD'dir: "*Washington PKK'nın düşmesine bastı: Dağlıca ve Iğdır*

STK görünümlü sol yapılar, barış mitingi dediler ama savaş mitingiydi (Aydınlık, Güneş, Ortadoğu, Akşam, Yeni Akit).

bombaları ABD'den" (9.9.2015), "*ABD'den Kanlı Uyarı – Terörle Mücadeleyi Durdur*" (11.10.2015). IŞİD tarafından gerçekleştirilen 10 Ekim katliamını "*TSK'nın PKK'ya karşı mücadelesi ve Rusya'yla yakınlaşmasından rahatsız olan ABD, Türkiye tarihindeki en kanlı bombalı eylemine imza attı*" satırlarıyla duyururken, 12 Ekim tarihinde ise "*Amerikancı Gladyo 105 canımızı aldı*" iddiası dile getirilmiştir. Bu türlü iddialar söz konusu olduğunda, iktidar medyasında da sıklıkla görüldüğü üzere, kaynağı belli olmayan istihbarati bilgiler ya da birtakım uzmanların açıklamaları devreye sokulmaktadır. Örneğin CIA'nın eski Türkiye uzmanı H.Barkey'in "*HDP Meclis'e giremeyecek ve şehirler havaya uçacak*" sözü, Independent gazetesinden "*Türkiye hizaya çekilmeli*" ifadesi, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'deki Amerikalıların güvenliğini sağlayamayacaklarına ve bu nedenle dönmek isteyenlerin masraflarının karşılanacağına dair 'gizli yazı'nın haber metinlerine malzeme oluşturması, ABD'nin en tehlikeli dış güç olduğu iddiasını gerçekliğe dönüştürmek içindir. Aydınlik'a göre Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı basitçe bir Kürt sorunu değil, doğrudan ABD-Kürt ittifakıdır. Kaldı ki, Kürt açılımını AKP iktidarlarına dayatan da aynı ittifaktır. Meselenin bu şekilde kavranışı her türlü demokratik çözümü itibarsızlaştırmakta, militarist çözüm yollarını meşrulaştırıp tek çözüm yolu olarak sabitlemektedir. Zira gazetenin komplocu kavrayışında, Türk sağına içkin bölünme ve parçalanma korkusu en önemli değişkendir. Bu nedenle sıklıkla *oyun* tabiri kullanılmakta, her çatışma/saldırı ABD'nin Türk ordusunun *operasyonlarını durdurma ve açılımı buzdolabından indirme* niyeti üzerinden okunmakta (Aydınlik, 13.10.2015), bunlara engel olmak adına temel ihtiyacın *güçlü devlet ve hükümet* olduğu vurgulanmaktadır.

PKK'nın ardındaki dış güçlerden bir ikincisi, uçak krizi sonrasında Rusya'dır. Özellikle Cizre'de yaşanan çatışmalar sürecinde PKK ile PYD/YPG'nin Rusya ile olan ilişkisi sıklıkla haber metinlerine konu olmuştur. Öyle ki Rusya açıkça Kürtlerin *hamisi* olarak anılmakta, hamilik ise soğuk savaş yıllarındaki anti-komünist stratejinin *moskof* metaforu üzerinden anlamlandırılmaktadır. Moskof ile işbirliği, Rusya ziyareti sonrasında Demirtaş'ı (ve HDP'yi) Türkiye'yi *satan/ihanet eden/düşmanlık eden özne* konumuna kapatmıştır.³⁴ Haber yapma biçimi itibariyle tabloid

³⁴ "*Demirtaş Moskova'ya hendek kazmaya gidiyor*" (Yeni Akit, 23.12.2015), "*Moskova'da öz ihanet*" (Akşam, 24.12.2015), "*Moskova'da PKK-Ermeni İttifakı!*" (Yeniçağ, 24.12.2015), "*HAN – Moskova'ya gidip Türkiye'yi sattı*" (Yeni Şafak, 24.12.2015), "*ağzındaki baklayı çıkardı-Rus gazıyla coştı*" (Güneş, 27.12.2015).

kategorisinde yer alan Takvim'in (26.12.2015) "*DEMİRTAŞOVI!*" başlığı ise hainlik damgasını Rusya dolayımıyla kuran en iyi metaforlardandır. Bunu Star'ın (25.12.2015) "*her ziyareti ayrı ihanet*" başlıklı haber metninde daha ayrıntılı şekilde görmemiz mümkündür: "*Ankara-Moskova hattındaki krizi fırsat bilip Rusya'ya bağlılık bildirmeye koşan Demirtaş'ın yeni bir fitne ateşi yakmaya çalıştığı belirtiliyor. Demirtaş geçen yıl ABD dönüşü Kobani olaylarının, son ABD ziyaretinde de hendek direnişinin fitilini ateşlemişti*". Anti-komünist zihniyetin düşünme biçimi olan *fitne-fesat* tabirleri, Demirtaş'ı hainleştirmenin en kestirme yoludur. Kimi zaman Rusya-Kürtler ittifakına Ermeniler de dâhil edilmektedir ki, bu da özellikle 90'lı yıllarda yaygın biçimde dolaşımda olan PKK'luların Ermeni dönmesi olduğu fikrinin yeniden çağrılmasıdır aslında.³⁵

Milli Gazete, Milat, Yeni Akit,³⁶ Yeni Mesaj gibi muhafazakâr gazeteler, dış güçler retoriğini doğrudan *Batı* adı altında ifade etseler de, gerçekte kastettikleri *İsrail* ve *ABD*'dir. Muhafazakâr çizgideki gazeteler, Türkiye'nin yeniden çatışmaların içine çekilmiş olmasını Batılı ülkelerin bir oyunu olarak anlamlandırır. Buna göre (Suriyeli) Kürtler Batı tarafından şımartılmıştır. Yeni Akit (20.2.2016) bunu "*PYD ve yedeğindeki YPG'yi sahaya süren emperyalistler*" olarak ifade ederken, Milat (21.2.2016) "*İsrail Parmağı*" başlıklı haberinde "*...İsrail ne zaman Filistin'e bir şey yapmak istese, Türkiye'de büyük bir olay olur...*" satırlarıyla dile getirir. Dağlıca saldırısı sonrasında Milli Gazete'nin (8.9.2015) "*Kanlı Oyunun Hedefi Büyük İsrail*" başlıklı sürmanşet haberi ise yeterince açıklayıcıdır. Öyle ki, HDP bile "*büyük İsrail'e çalışmaktadır*" (Milat, 27.12.2015).

Bugün gazetesi ise "*Eyy Milletim! İşte Bizleri Ağlatanlar*" (19.2.2016) başlıklı manşet haberiyle bütün bu farklı komplocu kavrayışları bir araya getirir. Gazeteye göre PYD'li *Amerika bombacınının hamisidir, PYD'li teröris-*

³⁵ Yeniçağ'ın (11.9.2015) MHP'li Sinan Oğan'a ait "*Ermenistan ikinci Kandil*" haber başlığı bu çerçevede anlamlıdır.

³⁶ Yeni Akit gazetesi Almanya'yı da listeye ekler, "*ALMAN VAKIFLARI PKK İLE KOL KOLA*". Aslında bütünüyle "Batılılar düşmandır" önyargısının kendine alan açmaya çalıştığı bir haber metnidir söz konusu olan: Eski Sur belediye başkanının iddiaları doğrultusunda yazılan haber metnine göre, Alman vakıfları HDP'li belediyelere iş makinası ve kredi desteği sağlamaktadır, HDP'li belediyeler ise o iş makineleriyle mayın döşemektedirler. Yeni Şafak ise (12.9.2015) "*Bomba Koalisyonu*" başlığı altında "*ABD, Almanya, Fransa ve Kanada eğitiyor, PKK mayınlı tuzak kuruyor*" iddiasını dillendirmektedir. AKP milletvekili Miroğlu ise Avrupalı devletler ile ABD'nin yanı sıra PKK'nın İran ve Esad adına savaştığı iddiasıyla tartışmalara farklı bir boyut katmıştır (Star, 14.9.2015).

tin patlattığı Rus bombasıdır ve bunların içerdeki işbirlikçileri de bizi arkamızdan vuranların ihanet bildirisidir. Gazete, iç ve dış düşmanları hem ifşa etmekte, hem de bunların tamamının işbirliği halinde olduğunu belirterek dış güçleri homojenize etmektedir. Bilhassa içerdeki düşmanın kimliğini açık eden tavrı anlamlıdır: “Hainlik için fırsat kollayan aydınlar, Türkiye’nin bu acılı günlerinde yine büyük bir ihanete imza attı. Daha önce imzaladıkları bir bildiriyle PKK’ya destek veren sözde aydınların ardından, kendilerine ‘aydın’ diyen 200 kişi, yeni bildiri yayınlandı. Hasan Cemal liderliğindeki sözde aydınlar grubu bu kez YPG’ye destek çıktı”. Sabah gazetesi 20.02.2016 tarihli sayısında konuyu “Düşman İçimizde” başlığıyla manşetine taşımıştır. Haber metni iç düşman ve hainlik edenlerin betimlenmesi adına son derece verimlidir:

“Tarihi dönemde Türkiye’nin dışarıdaki düşmanları gibi içindeki hainler de bir kez daha gerçek yüzünü gösterdi. Ankara’daki katliamı sözde kınayan CHP, HDP ve FETÖ, terörist PYD/YPG’li çıkınca suskunluğa büründü. CHP, HDP, paralel ve terör sevici akademisyenler... Türkiye terör belası kadar bu parti ve grupların ibretlik tutumu ile karşı karşıya... AK Parti’ye siyasi karşıtlıktan öte Türkiye düşmanlarının yanında saf tutan milletvekilleri ve sözde aydınlar, güneydoğuyu kana bulayan PKK teröründen sonra PYD/YPG vahşetine de sessiz destek verdi...”

Benzer bir kavrama biçimini Akşam’ın (13.10.2015) Ankara katliamına ilişkin haber metninde görmek olanaklıdır: “Türkiye Ankara’daki kanlı saldırı için yas tutarken, FETÖ, PKK, HDP ve Geziciler ülkeyi kaosa sürüklemek için düğmeye bastı. Sokak provokasyonlarıyla 1 Kasım seçimlerinin yapılmasını engellemeye çalışan kirli ittifak, iç savaş ortamı yaratıp, Türkiye’nin Suriye’deki elini de zayıflatmak istiyor”. Sabah ve Akşam gazetelerinin haber metinlerinde altı çizili kavram setinin, komplocu tavrı ile bu tavrın büyük ölçüde anti-komünist stratejinin belleklerde iz etmiş olan tortusundan beslendiği ve bunun militarist zihniyeti her daim canlı tuttuğu belirtilmelidir.

Sabah gazetesi (19.2.2016) ise “İşte ABD, Rusya ve Batı’nın İkili Oyunu. Saldırıyı Kınadılar YPG’yi Kolladılar” başlıklı haberiyle, milliyetçi-muhafazakâr sağ geleneğin düşman söylemini Batılı aktörleri topyekün düşmanlaştırmak suretiyle yeni bir boyuta taşımaktadır. Yaşananlar Batılı güçlerin “bölgede Türkiye’yi yalnızlaştırma hesabı”nı açık etmektedir, zira “her terör saldırısında olduğu gibi... aynı ülkeler sahada teröre destek, Türkiye’ye köstek” (Vahdet, 19.2.2016) olmaktadır. Bugün (20.2.2016) ise “saldırının faili PYD’yi destekleyen Amerika ve Türkmenleri bombalayan

Rusya'nın büyükelçilerinin AB üyesi ülkelerden farklı olarak, 17 Şubat saldırısının yapıldığı yere gelip karanfil bırakmayışlarını *"Büyükelçileri Korkularından Olay Yerine Bile Gelemedi"* haberiyle sürmanşetten duyurur. Vahdet'in (11.9.2015) *"Arkasında Avrupalı Ajanlar Var"* başlıklı haberindeki *"istihbarat birimlerine göre son günlerde artan terör olaylarının perde arkasında Avrupalı ajanlar var. Avrupa ülkelerinin, CIA ve MOSSAD ajanlarının gazeteci ve turist kisvesi altında PKK saldırılarının yapıldığı doğu illerinde istihbarat topladıkları belirtildi"* satırları ise meseleyi Kürt sorunu mu yoksa terör sorunu olarak mı adlandıracağımızı ya da çözümün militarist yollardan mı yoksa demokratik süreci işleterek mi gerçekleştirmek gerektiğini değerlendirmemize yarayacak bir Batılı düşman imgesi sunmaktadır. Ankara katliamı sonrasında Milat'ta (12.10.2015) yer alan şu satırlar ise kanaat teknisyenliği rolüyle hemhal olan gazetelerin, komplocu kavrayışları ve dış güçler retorikleriyle nasıl banal bir milliyetçilik ürettiğini, böylece sorunu bütünüyle iç bağlamından koparıp 'dış mesele' anlamına nasıl hapsettiğini örnekleme adına önemlidir: *"Türkiye boynunu Batılı küresel eşkiyaların ipinden kurtarmak istediği günden bu yana uluslararası saldırılara maruz kalıyor. Hep ikili patlatılan canlı bombalarla Türkiye'nin içe kapanması ve bağımsızlıktan vazgeçmesi isteniyor. Batının hala kaosla, kargaşayla Doğu'yu kendine köle yapma taktiği biz güçlü durdukça başarıya ulaşamayacak"*.

Militarizmin komplocu kavrayış üzerinden düşmanı ezel-ebed kategorisinde değerlendirmesi, düşmanın varlığını da, ondan gelebilecek tehditleri de sorgulanamaz kılmaktadır (Öztan, 2014: 24). O nedenle toplumsal bellekte yer edinen Siyonizm, büyük İsrail, moskof, Marksist-Leninist ideoloji ya da dinsizlik türü sembol ve imgeler yeniden çağrılmaktadır. Bunun yanı sıra dış güçlerin ve buna bağlı olarak da terör saldırılarında gerçek failin amorlaştırılmasının yarattığı banal milliyetçi söylem, terör sorununu iç nitelikli bir mesele olmaktan çıkartmakta, Kürt siyasi hareketini de bağımsız ve özerk bir irade konumundan alıkoymaktadır. Fakat bir konuda müphemlik kesinlikle söz konusu değildir: Düşmanlar Türkiye'nin gelişimini ve büyümesini engellemek, krizlerle karşı karşıya kalmasını sağlamak, böylece istikrarsız bir yapıya sürüklenmesini hedeflemektedir. Milat'ın (8.9.2015) *"Hedef Türkiye"* başlıklı haberi kim olduğu müphem olan dış güçlerin kesin hedefini saptamaktadır: *"Lozan'ın 100. yılı olan 2023'te tam bağımsızlığına kavuşacak olan Türkiye'nin, Ortadoğu ve Avrupa'nın yükselen değeri olmasını istemeyenler, Gezi ile başlayıp 17-25 Aralık-*

la devam ettirdikleri darbe girişimleri bu kez PKK eliyle sürdürülüyor... Bu saldırı elbette rastgele yapılmış bir saldırı değildi. Hedef, güçlenen Türkiye’de kaos ortamı oluşturmak”.

SONUÇ

Küresel anlamda 80’lerden itibaren politik alan ekonomik aklın hegemonyasında giderek daralırken, buna tepki olarak oluşan her türlü toplumsal muhalefet de *güvenlikçi devlet* zihniyeti ile kriminalize edilmiştir. Bu süreç 20. yüzyılın sonunda modern devletin paramiliter bir polis devletine doğru dönüşmesinin de yolunu açmıştır. Güvenlikçi devletin toplumsal alana yayılabilmesi adına militarist zihniyet yeniden tedavüle sokulmuş ve sivil alan bu zihniyetle kuşatılmıştır. Üstelik 2000’lerin başındaki İkiz Kuleler saldırısı ile güvenlik devleti konsepti küresel bir hezeyana dönüşmüş ve kapitalist sistemde görülen ekonomik, sosyal ve politik krizler, ekonomik akıl tarafından bir üst aşama olarak *terörize* edilmeye başlanmıştır. Böylece her türlü toplumsal sorun *olağanüstü halin kalıcılığı* ya da *daimi kriz* refleksi ile ele alınmış ve devlet aklı *militarist post-politikanın* güdümüne girmiştir. Türkiye’nin -küresel kapitalist sistemin sadık ortaklarından biri olarak- benzer süreçlerden etkilenmemesi mümkün olamamıştır. Kuruluş anından itibaren devlet aklına eklenmiş olan militarist zihniyeti sürekli yedeğinde tutan Türkiye Cumhuriyeti, 80’lerin başında ortaya çıkan Kürt sorununa da benzer bir güvenlikçi devlet refleksi ile karşılık vermiştir. Ancak 2000’lerin başında “askeri vesayete” karşı “sivil siyaset” anlayışı ile iktidara gelen AKP’nin ortaya koyduğu *çözüm* ve *açılım* süreçleri Kürt sorununda militarist zihniyeti bir süreliğine talileştirmiş olsa da 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra ortaya çıkan politik belirsizlikle beraber Türkiye yeniden militarist post-politikaya teslim olmuştur.

Bu çalışmada bir iktidar pratiği olarak ele alınan militarizm olgusu, 7 Haziran seçimleri sonrasında yaşanan çatışma ortamı üzerinden sorunlaştırılmıştır. 7 Haziran’dan önce sivil bir yaklaşım olarak toplumsal ve politik tabanda karşılık bulan *Çözüm Süreci*’nin, seçimlerden sonra nasıl siyaset dışı kaldığını ortaya koyabilmek için gazete ana sayfalarındaki militarist söylem analitik olarak incelenmiştir. Özellikle istikrarsızlık ve iktidarsızlık tehdidi ile birlikte ortaya çıkan militarist söylemin olağanüstü hali kalıcılaştırarak nasıl bir iktidar pratiği işlevi gördüğü izah edilmiştir. Ayrıca ihanet retoriği ile kutuplaştırıcı bir dile mahkûm olan gazete ana

sayfalarındaki militarist kavram seti deşifre edilerek çözümden çözümsüzlüğe giden süreç açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Bu süreçte başta gazete ana sayfaları olmak üzere tüm toplumda dile gelen militarizm, güvenlikçi bir devlet konseptine kapı aralamıştır. Neo-liberal post-politikadan beslenen güvenlikçi devlet söylemi Türkiye örneğinde bölünme korkusu ve *Milli Dava* retoriği ile milliyetçi bir nüveye bürünmüştür. İktidarsızlık ve istikrarsızlık tehdidi ile oluşan korku ve kaygı halinden mustarip yığınlar militarist söylevlerin ve göndermelerin etkisiyle birlik, beraberlik ve bütünlük katarlarına eklenmiştir. “Bir iktidar ideolojisi olduğu kadar, bir toplumsal eziklik ideolojisi olan militarizm” (Mahçupyan, 2009: 133), sokaklardan yükselen mehter marşları aracılığıyla korkmuş ve sinmiş bireyleri paramiliter milislere çevirmiş; gazete manşetlerinden resimli olarak verilen fütuhât masalları ile büyülenen yığınlar birer kahraman olmak için şehitlik şerbetini içmek adına sıraya girmişlerdir. Gazete ana sayfaları yoğun biçimde yurtseverlik duygularına seslenerek yurttaşların militarist duygulanım haliyle dolmalarını hedeflemiş, bu maksatla sıklıkla şehitlik üzerinden fedakârlık duyguları hatırlanmış, vatan/devlet için ölme eylemi kutsiyetle çerçevelenmiştir. Çünkü devletin karşısında olan tek başına bir terör örgütü değildir, ‘büyük Türkiye’nin’ daha da güçlenmesini istemeyen pek çok Batılı güç ‘paravan/maşa’ olarak anlamlandırılan PKK’nın ardında yer almaktadır. Bu nedenle militarist dil, şehitlik üzerinden dini duyguları seferber ettiği gibi, ezeli ve ebedi iç/dış düşmanların varlığı karşısında yurttaşlarından iktidarın militarist politikalarını sorgulamak yerine, itaatle benimsemesini ve bu uğurda üzerine düşeni yapması gerektiğini bildirmektedir. Bu dil ve söylem, Türk milliyetçi düşüncesinin kurucu ögesi olan ve bölünme/parçalanma korkusu temelinde inşa edilen tehdit algısı ve güvenlik kaygısının yeniden üretiminde de önemli bir rol üstlenmiştir.

Terörü lanetlemek adına gerçekleştirilen ancak bir tür linç eylemlerine dönüşen gösterilerin yaşandığı dönemki gazete ana sayfalarında görüldüğü üzere, terörle olan mücadele üzerinden geliştirilen militarist propaganda pek çok önemli politik ve toplumsal sorunun göz ardı edilmesini ya da pek çok sorunun sorulamazlığını da beraberinde getirmiştir. Bu hal, egemen olanın geliştirdiği çözüm dışında farklı yol arayışlarını anlamsız kıldığı gibi, sivil yaşamı ikincilleştirmiş ve politik eleştiriyi/muhalefeti baskılamıştır. Çatışmaların 7 Haziran seçimlerinin hemen ardına neden denk düştüğü, sivil halkın yaşadıkları karşısında ne tür önlemler alınabi-

lirliği, hak ihlallerinin sorgulanması, demokratik çözümün yeniden imkan dahilinde olup olmadığı vs. yerine gazete ana sayfalarının odaklandığı temel mesele, şehit ya da ölü terörist sayıları, “temizlik” operasyonlarının başarı düzeyi, HDP’nin terörün sivil uzantısı olduğunun pekiştirilmesi üzerinedir. İktidar mediasındaki tek millet, tek bayrak, tek devlet, tek vatan, istiklal savaşı, kardeşlik, birlik, bütünlük adlandırmaları ile aslında teröre karşı değil, barış sürecine ve açılıma karşı gösteriler yapılmıştır. Bu tür söylemler terörü lanetlemekten ve barış çağrısından ziyade ufuktaki yeni bir savaşta safları belirleme çağrısı niteliğindedir. Çünkü militarist post-politikanın politik eylemleri geri plana itmesi karşısında “hoşnutsuzluğun ortaya konulacağı tek ‘politik’ (re)aksiyon körü körüne şiddet” olabilecektir (Taşkale, 2015: 71). Böylesi bir şiddet halinin karşı cephede de (bilhassa Özgür Gündem örneğinde olduğu üzere) benzer bir militarist dil ve üslup yarattığı, buna bağlı olarak karşılıklı bir nefret duygusu ürettiği belirtilmelidir. Militarist zihniyetin yaygınlaşması ve tehdit algısı, her iki tarafı (iktidar ve HDP) da kriz ve çözümsüzlüğe sürüklemiş, yeni tür kriz ve çözümsüzlüklere kapı aralamıştır. Örneğin akademisyenlerin imzaladığı barış bildirisi dâhil olmak üzere her türlü gelişme bir “güvenlik, ihanet, tehdit ve çatışma” kavram seti üzerinden kavranmıştır. Bildirinin kurşun sıkmakla özdeşleştirilmesi aydınların bu savaşın bir parçası ve düşman oldukları, milletin ise bu savaşta aydınlara gereken cevabı “militarist” zihniyetle vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tehdit ve güvenlik merkezli işleyen politik düzen, ‘terör’ ve ‘terörle mücadele’yi karşılıklı olarak yeniden üretmiştir. Üstelik bütün bu sürecin, kan, gözyaşı, ölümler, fedakârlık, şehitlik, ihanet, kahramanlık gibi duygu yoğun dil üzerinden gazete ana sayfalarına yansımaları olağanüstü halin zihinlerde *olağanlaşmasını*, ölümlere ya da hak ihlallerine karşı *duyarsızlığın* yerleşmesini, politik rakiplerin ihanet dairesi çerçevesinde kavranmasını beraberinde getirmiştir. Diğer bir deyişle, düşman olarak damgalanan özneler mutlak kötülük/şeytanilik dairesinde anlam bulduğundan, onlara karşı herhangi bir ahlaki yükümlülük hissetme hali de köreltilmiştir. Sadece düşman olarak damgalananlar değil, onların arkasında yer aldığı iddia edilen yabancı aktörlerin niyetleri de komplocu kavrayışla dile getirildiğinden (örneğin IŞİD’in Paris ya da Brüksel’deki saldırıları karşısında) içerdeki düşmana karşı hissedilen duygular, dışardaki düşmana karşı da onulmaz biçimde ve hoyratça dile getirilebilmiştir. Çünkü dışardaki düşman, gazete ana sayfalarında Türkiye’ye ve AKP iktidarına karşı ciddi bir

tehdit üreten ve ülkenin bekasını tehlikeye atan özne anlamına kapatılmıştır. Özellikle İsrail'in Siyonizm, Rusların 'moskof', ABD'nin ise BOP üzerinden anlamlandırılması, kompro teorilerine ve düşmana tarihsel bir anlatı sosu ilave etmiştir. Haliyle bu türlü bir militarist zihniyet inşası miliyetçi refleksleri olabildiğince güçlü kılmış ve 1 Kasım seçim sonuçlarının da gösterdiği üzere birlik/beraberlik duygularını pekiştirmek suretiyle iktidar etrafında bir kenetlenme hali yaratmıştır. Bütün bunların sonucu olarak AKP'ye karşı geliştirilen en küçük ve en sıradan muhalefetin bile *militarist* pratik ile karşılık bulmasının Türkiye'de sağlıklı bir siyasetin yürümesini engellediği ve devlet ile AKP'nin özdeşleşmesine yol açtığı belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, G. (2015, Aralık 27). *Hukuk Devletinden Güvenlik Devletine*. Mart 7, 2016 tarihinde Medyascope.tv: <http://medyascope.tv/2015/12/27/giorgio-agamben-hukuk-devletinden-guvenlik-devletine/> adresinden alındı
- ALTINAY, A. G. (2003, Aralık 27). *Militarizm, İnsan Hakları ve Milli Güvenlik Dersi*. Aralık 16, 2015 tarihinde BİA Haber Merkezi: <http://bianet.org/bianet/egitim/28006-militarizm-insan-haklari-ve-m-guvenlik-dersi> adresinden alındı
- ALTINAY, A. G. (2005). Militarizm. F. Başkaya içinde, *Kavram Sözlüğü: Söylem ve Gerçek* (s. 351-366). Ankara: Özgür Gündem Üniversite Kitaplığı.
- ALTINAY, A. G. (2009). 'Can Veririm, Kan Dökerim': Ders Kitaplarında Militarizm. G. Tüzün içinde, *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* (s. 143-165). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- ALTINAY, A. G. (2013). Askerlik Yapmayana Adam Denmez. N. Y.Sünbuloğlu içinde, *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)ler* (s. 205-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ARSLAN, E. (2013). Savaşı ve Barışı Çerçevelemek: Türk ve Kürt Basınında 'Öteki Acının' Tanıklığı. S. Ç. Yasemin İnceoğlu içinde, *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (s. 144-166). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ARSLAN, E., & Çoban, S. (2014). *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş*. Evrensel Basım Yayın.
- AYKAÇ, Ş. (2013). Şehitlik ve Türkiye'de Militarizmin Yeniden Üretimi: 1990-1999. N. Y. Sünbuloğlu içinde, *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)ler* (s. 141-179). İstanbul: İletişim Yayınları.
- BALTA PAKER, E. (2009). Güvenlik Endüstrisi ve Güven(sizliğin) İnşası: Bir Toplumsal Paranoyayı Anlamak. *Toplum ve Bilim*(115), 204-225.

- BALTA PAKER, E. (2010). Dış Tehditten İç Tehdide: Türkiye’de Doksanlarda Ulusal Güvenliğin Yeniden İnşası. E. Balta Pakker , & İ. Akca içinde, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* (s. 407-431). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- BARAN, T. (2014). *1937-1938 Yılları Arasında Basında Dersim*. İletişim.
- BELGE, M. (2012). *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BOZARSLAN, H. (2009). Türkiye’de Siyasi Şiddetin Fikri Kaynakları. T. Bora, & M. Gültekingil (Dü) içinde, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce - Dönemler ve Zihniyetler* (Cilt 9, s. 370-385). İletişim.
- ÇAYIR, K. (2005). Demokratikleşme Yolunda Eğitim ve Militarizm. *Sivil Toplum*, 3(12), 139-142.
- ÇETİN, H. (2003). Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti - Meşruiyetin İktidarı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(58(3)), 62-88.
- ÇOBAN, S. (2013). Gösteri İktidarı ve Militarist Erkeklik. N. Y.Sünbuloğlu içinde, *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)ler* (s. 187-204). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇOBAN, S. (2014). İktidarın Medyası. E. Arsan, & S. Çoban içinde, *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş* (s. 27-52). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- DUVERGER, M. (2007). *Siyaset Sosyolojisi*. (Ş. Tekeli, Çev.) Varlık Yayınları.
- HALİMİ, S. (2003). *Düzenin Yeni Bekçileri*. Evrensel Basım Yayın.
- KARDEŞ, M. Ertan (2015). *Schmitt’le Birlikte Schmitt’e Karşı: Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MAHÇUPYAN, Etyen. (2009). *Bir Mikro İdeoloji Olarak Militarizm-Zihniyet, Özne ve Etik Meseleleri Üzerine Bir Not*, der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu, *Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu*, Birikim Yayınları, s.119-134.
- MANN, M. (2012). *İktidarın Tarihi -Sınıfların ve Ulus-Devletlerin Yükselişi 1760-1914* (Cilt 2). (A. R. Güngen, G. Şas, & vd., Çev.) Phoneix Yayınevi.
- ÖZTAN, G. G. (2013). Türkiye’de Milli Kimlik İnşası Sürecinde Militarist Eğilimler ve Tesirleri. N. Sünbuloğlu içinde, *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)ler* (s. 75-113). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZTAN, G. G. (2014). *Türkiye’de Militarizm: Zihniyet, Pratik ve Propaganda*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv.Yayınları.
- PARENTI, M. (2007). Medya Kaytarıyor. L. Foerstel içinde, *Medya ve Savaş Yalanları: Gerçekler Nasıl Karartılıyor* (s. 47-57). İstanbul: Yordam Kitap.
- SAIGOL, R. (2013). Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri. A. G. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar* (s. 227-259). İstanbul: İletişim Yayınları.
- SCHMITT, C. (2005). *Siyasal Kavramı*. (E. Zeybekoğlu, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- SKJELSBAEK, K. (1979). Militarism, Its Dimensions and Corollaries: An Attempt at Conceptual Clarification. *Journal of Peace Research*, 16 (3), 213-229.

- TAŞKALE, A. R. (2015). *Neoliberal ve Militarist Post-Politika: Siyasal Bastırma "Sanat"ı*. Ankara: Notabene Yayınları.
- TILLY, C. (2001). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*. (K. Emiroğlu, Çev.) İmge Kitabevi.
- VAN DIJK, T. A. (2010). Söylem ve İktidar. A. Çavdar, & A. B. Yıldırım (Dü) içinde, *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* (P. Uygun, Çev., s. 29-41). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- YEĞEN, M. (2013). *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim Yayınları.

